Martyrio coronatur. eum pœnis acerbissimis sustulerunt, Itaque martyni corona donatus, à Christo in cælestium numero aggregatus sempiterno gaudio perfruitur.

An. 520. *VITA SANCTI CÆSARII EPISCOPI ARELATENSIS, A CYPRIANO EIVS DISCIPVLO ET MESSIANO PRESBYTERO ET Stephano Diacono conscripta duobus libris. & ex MSS. edita à Vincentio Barrali in Chronico insulæ Lerinensis. Liber I. Authore Cypriano ad Cæsariam Abbatissam, & sororem Sancti Cæsarii.*

Prætatio

Avg. 27. VIA reuerenda nobis Virgo Cæsaria, cum choro sodalium monacharum tibi commisso petis, à nobis, vt vitam & conuersationem beatæ memoriæ sancti Cæsarii institutoris vestri, ab exordio repetentes, litteris comprehendamus: per quam illius vita præmio fruitur, cuius beatitudo sermone mortalium non potest explicari. Etsi autem iam olim, ipso adhuc in terris degente, toto orbe eius vita honorificè fuit diuulgata, nefas tamen esse credimus tam sancto desiderio non parere: præsertim cum id monasterio vestro, vel eius potiùs, illum absentem quodammodo possit repræsentare, nosque dum de illo loquimur, eum nos propemodum videre gratulemur. Deo igitur nos iuuante aggredimur implere, quod postulastis: & multa quidem ipsius domini Cæsarii nobis * relatione comperta, multa à nobis ipsis visa, nonnulla etiam venerabilium Presbyterorum, & Diaconorum, eius discipulorum, sermone didicimus, præcipuè verò Messiani presbyteri, & Stephani Diaconi, virorum fidelissimorum, qui ab adolescentia illi seruierunt. Commemorabimus autem ea duntaxat, quæ minus onerent, & sint à prolixitate aliena. Sed vnum hoc in præsentis opusculi deuotione, à lectoribus petimus, vt si casu aliquò simplicitas eloquii nostri ad eruditorum aures, & censuram, adducatur, non arguant, quod stylus noster videtur pompam verborum, & artis grammaticæ leges negligere. Nobis enim, actus verba & merita tanti viri, bona fide narrantibus lux sufficit operum eius, & ornamenta virtutum. Namque etiam ipse Dominus Cæsarius, quem habemus in manibus, dicere solebat, plerosque rusticitatem sermonis vitare, sed à vitæ & morum vitiis non abhorrere. Meretur verò hoc etiam Virginum Christi pura sinceritas, vt nihil fucatum, nihil mundana arte compositum, vel oculis eorum offeratur vel auribus: de fonte simplicis veritatis manantia, purissimè relationis verba suscipiant. Atque eam ob rem noster hic sermo integritatis religione contentus, mundanam fastidit pompam, respuitque cum eius operibus pariter mundanæ gloriæ iactantiam, malens ad piscatorum se accommodare eloquia, quam Rhetorum: Itaq; det quisque operam, vt viuendo imitari velit, quod legendo cupit cognoscere.

*ratione.

Pleriq; sermonis rusticitatem vitant, sed non vitæ & morũ vitia.

I. SANCTVS ac beatissimus Cæsarius, Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis fertur fuisse indigena. Cuius parentes * æqua prosapia, quod est illustre, & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis ciuibus suis fide, & moribus floruerunt. Cumque is sanctus puer septimum, aut eò amplius, ætatis ageret annum, ex vestibus, quas apud se habebat, incunctanter pauperibus impertiebatur. Sæpè autem seminudus domum reuerteris, à parentibus seuerè examinabatur, quid suis fecisset vestibus. Quibus ille hoc solum respondebat, à præteeuntibus ipsi fuisse ablatas. Igitur sicut arbusculæ quædam nobili stirpe fructificare citiùs solent, quam crescere, in quibus vtiquè quantò est ætas minor, tantò vbertas gratior: ita in illo sancto viro inter ipsa infantiæ rudimenta lætum vernantis spei germen adeò erupit, vt priusquam vnius anni præteriret spatium, ignorante familia & parentibus, ciuis cupiens regni cœlestis effici, se illius temporis Pontificis sancti Siluestri vestigiis, præmissa supplicatione prosterneret, petens, vt ablatis sibi capillis, mutatoque habitu, diuino ipsum antistes seruitio manciparet, nec pateretur vltra se à parentibus ad prædium, affectusque pristinos reuocari. Agente ergò Pontifice gratias Christo, nulla iniecta est votis optimis mora: cumque ibi biennio, aut eò ampliùs sub hac inchoatione seruisset, diuinæ gratiæ instinctu permotus, deliberat arctiùs sese expeditiusque, conuenienter sancto Euangelio, diuino tradere cultui, & regni cœlestis amore, non solùm parentibus, sed etiam patriæ se extraneum exhibere.

*fort. egregia.

a. Cæsarius puer dat vestes suas pauperibus.

Fugit paternes & tondetur mutato habitu

Matth. 19.

II. ARREPTA itaque salubriter fugiendi de sæculi compedibus libertate, Lerinense Monasterium tyro sanctus expetiit. Cumque iter cum vno tantum famulo socio ageret, & coram inquisitoribus, ab eius matre missis, flumen transiret, visus ab eis non est: diabolus verò in quendam miserum ingressus, & eius iter insequens, sine cessatione à tergo illius clamabat: Cæsari, non vadas? Quem ille, porrecto ei bibenti poculo benedicto, statim curauit; quod à memorato eius comite referente compertum, eamque constitit, illum primam fecisse virtutem, siue miraculum. Susceptus igitur à sancto Porchario Abbate, & à cunctis senioribus, cœpit esse promptus in vigiliis, in obseruatione sollicitus, in obedientia festinus, in labore deuotus, in humilitate præcipuus, in mansuetudine singularis, ita vt quem instituendum susceperant in disciplinæ regularis initiis, perfectum se inuenisse gauderent in totius institutionis augmentis. Itaque post breue tempus in [a] congregationis Cellarium eligitur. Cœpit igitur attentè & studiosè illis velle largiri, quibus esset necessariũ, etiamsi abstinentiæ amore nihil peterent: quibus verò cognouerat necessarium non esse, nihil dabat, quamuis vellent accipere. Vnde factum est, vt quibus inuisa erat sancta discretio, & moderatio, Abbati supplicarent, vt eum à Cellarii functione remoueret. Quod etiam factum est. Mox ea cura liberatus vsque adeò sese optata legendi, orandi, vigilandi assiduitate materauit, [b] vt imbecille adolescentiæ corpus, quod fouere potiùs, quàm conficere, & debilitare oportebat, immodica afflictione curuaret, & frangeret, exigua oleris, seu pulticulæ coctione, quam Dominica die parabat, vsq; in aliam dominicam contentus.

Fit Monachus Lerinensis.

Hic Porcharius diuersus est ab eo, cuius vitam habes 12. Augusti. Vide Salernũ in Chronico Lerinensi in annot. ad vitam S. Porcharii martyris.

a Fit Cellarius. b Immodica abstinentia penè conficit sese.

III. ATQVE hæc in ipsis monasticæ vitæ exordiis meritorum eius bona fulsere, quæ deinceps per omnem vitam multiplicibus sunt aucta virtutibus; corporis enim detriuit robur, vt virtutem spiritus, spei & fidei solidi-tate firmaret, &, vt ait Apostolus, de seipso sibi triumphans, coronam adipisci mereretur: interiorique homini exteriorem subdens, præstantis animi imperiis rebellia corporis incitamenta domaret. Sed interim tamen stomacho fatiscente in quartanam febrem incidit: Cumque sanctus Abbas eius incommoda valetudine admodum doleret, & inter magistrum, & discipulum quædam esset morbi partitio, illo animo, hoc verò corpore laborante: cerneret autem sanctus pater in cœnobio nullum ei posse remedium adhiberi: vbi etiam si medicus adesset, tamen feruens adolescentis ad spiritalia exercitia consuetudo, nihil sibi pateretur de abstinentiæ frenis, & vigiliarum rigore laxari, iubet eum, immò etiam compellit. Arelatem se transferre valetudinis curandæ caussa. Erat tum in ea vrbe Firminus vir illustris, & timens Deum, eiusque propinqua Gregoria clarissima materfamilias: quorum studio, cura & benignitate erga Clerum, & Monachos, erga ciues, & pauperes, vrbs illa illustrior reddebatur. Vterque enim proprias opes non in mundi huius luxum conferebat, sed

1. Cor. 9.

Laborat febre quartana.

Firminus & Gregoria Arelatenses mire benigni in pauperes.

sed in paradisum pauperum manibus transmittebat: Illi verò sanctum Cæsarium misericordiæ studio ad se receperunt. Erat autem illis admodum familiaris Pomerius quidam professione Rhetor, Afer genere, quem ipsis singulariter charum grammaticæ artis doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo generosi homines, vt beatus Cæsarius, tanta Dei gratia refertus, & tam insigni memoria ex Christi beneficio instructus, ei instituendus tradatur, vti sæcularis scientiæ disciplinis monastica eius simplicitas ornaretur. Sed eruditionis humanæ figmenta non recepit, quem per se instituendum diuina sibi gratia seruauerat. Itaque codicem, quem ei magister ille legendum obtulerat, casu vigiliis delassatus, in lectulo sub scapula reponit: Cumque ita obdormisset, mox diuinitùs terribili visione percellitur: videt scapulam, & brachium, quo innitebatur codici, dracone colligante arrodi. Mox expergefactus, & ipso visu territus, terribiliùs sese pro suo facto obiurgat, quod lumen salutaris regulę, stultæ mundi huius sapientiæ voluerit copulare. Ocyùs igitur illa contemnit, sciens non deesse perfectæ locutionis ornatum, in quibus spiritalis intelligentia emineret. Visio sancti Cæsarii.

IV. Post aliquot autem dies illi homines illustres, quos diximus, sancto Eonio ciuitatis eius Episcopo, indicarunt, esse quemdam apud ipsos venerabilem Monachum, & omni laude dignissimum, cuius ipse personam familiari, & priuato colloquio deberet cognoscere. Iubet igitur eum ad se perduci, ex oblato sibi accuratè scisciitatur, cuius loci ciuis, & quibus sit parentibus procreatus. illo & patriam, & parentes indicante, sancta alacritate illi gratulans sanctus Episcopus, ait: Meus ciuis es, fili, pariter, & propinquus. Namque & parentes tuos ego optime noui, & propter sanguinis coniunctionem paterno affectu complector. Cœpit ergo iuuenem, non iam vt peregrinum vel extraneum, sed attentiori obtutu intimis cordis oculis contemplari: Moxque ab Abbate Porchario illum expetiit, & licet ab inuito, etiam impetrauit. Illicò primum Diaconus, deinde presbyter ordinatur, nec vnquam tamen canonicam monachi modulationem, nunquam Lerinensium fratrum instituta reliquit. Ordine, & officio clericus, humilitate, charitate, obedientia, cruce monachus permanet; in Ecclesiam matutinis, aliisque conuentibus primus ingreditur, vltimus inde discedit. Non oculi, non aures, eius animum à cœlestium bonorum contemplatione vocant, ita vt in eius vultu nescio quid cœleste semper elucere videretur. Eonius Episcopus Arelatensis. Sanctus Cæsarius ordinatur Diaconus & Presbyter.

V. Defuncto autem in suburbana ciuitatis insula Abbate, ab Episcopo Eonio eò Cæsarius mittitur, vt Monasterium Rectore destitutum, ipse in eadem reuerentiæ authoritate succedens, monastica disciplina informaret. Itaque in suburbano Monasterio libens eam complectitur vitæ rationem, quam etiam intra vrbem quotidianis semper studiis coluisset, & perpetuis optasset votis: ipsum verò Monasterium ita quotidiana instantia, & diuinis informauit officiis, vt hodieque, Deo propitio, illic videre licet. Cùm autem in ea Insula vltrà triennium Abbatis officio fungeretur, Sanctus Eonius Episcopus Clerum, & ciues aliquot alloquitur, ipsosque rerum Dominos per internuntios appellat, vt posteaquam ipse Domino volente decesserit, nullum alium, quam Cæsarium, sibi substituant, vt Ecclesiasticum vigorem, quem querebatur, se aduersa impeditum valetudine, in multis esse laxatum, per Christi seruum Cæsarium in suum locum, & statum fraternitas reuocatum gratuletur, sitque successoris labor, aliquod decessoris emolumentum, & tali post se relicto Episcopo, in sanctissimi viri electione æternæ hæreditatis percipiat incrementum, nec desit etiam post obitum electionis socius voto suo, qui esset eius suo decreto auctor. Itaque his omnibus diuina prouidentia fideliter constitutis, securus de successore, Beatus Eonius migrauit ad Dominum. Fit Abbas. Beatus Eonius petit sibi substitui S. Cæsariũ in Episcopatu.

VI. Cum autem peruenisset ad notitiam patris nostri, de quo agimus, quod esset ordinandus Episcopus, intra quædam sepulchra sese abscondit. Sed latere non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Trahitur igitur è quodam sepulchro viuus, quem non mortuum, sed celatum, vitæ claritas ostendebat: cogitur Episcopatus sarcinam suscipere, & ille quidem, seu mansuetum Christi iumentum, impositum sibi onus modesto fert temperamento: porrò de eunctorum profectibus, solicitus, & prouidus pastor, mox instituit, vt quotidie tertiæ, & sextæ, & Nonæ officium in S. Stephani basilica clerici cum hymnis persoluerent, vt si quis fortè sæcularium, vel pœnitentium, sanctum opus exercere cuperet, absq; excusatione aliqua quotidiano posset officio interesse: ipse verò reiecta omni cura, & solicitudine terrestri, instar Apostolorum, culturæ solertiam dispensationi Diaconorum, & eorum, quibus ea demandata esset, cum diuini nominis obtestatione commissam voluit, seq; totum verbo Dei, & lectioni, atq; sacris concionibus addixit. Reuera spiritalis Medicus, qui vt vitiorum morbos curaret, quicquid oculis videre potuisset, pro audientium ædificatione, quadam à simili adhibita consolatione, proponere nauauerat. Ita sacrorum voluminum seriem citabat, vt cum semper noua congereret, nihil omitteret de antiquis: similis templo Dei, quod & nouos quotidie hospites excipit & fouet veteres: Atque ita semper aduentantium augeretur accessu, vt nunquam superiorum recessu minueretur. Adeò, inquam, quantumuis multa, si res poscceret, è diuinis voluminibus exempla, & sententias adferebat, vt non tam è memoriæ thesauris olim lecta depromere, quam ex libro proposito ea recitare videretur, vt posset de illo quoq; dici, quod in Euangelio Dominus ait de homine proferente de thesauro suo noua, & vetera. Vide honoris contemptum. Fit Episcopus Arelatensis. *Act. 6.* Vacat Deo & sacris ad populum cõcionibus. *Matth. 13.*

VII. Adventantes ad ipsum Episcopos, presbyteros, quoscumque diuini ordinis ministros, ciues, & extraneos, post salutationem & preces, paulisper de communi vel priuata suorum salute, & statu interrogare solebat: mox armis spiritalibus correptis disserebat de vmbris, & vanitate præsentium, deque vitæ cælestis sempiterna beatitudine, atque alias blandis inuitabat sermonibus, alias acrioribus perterrebat. Hos minis, & seueritate, illos comitate corrigebat, & à vitiis reuocabat. Alios generali quadam adhortatione prouocans, alios asperiùs nec sine diuini nominis obtestatione castigans, & vt salutaribus sese consiliis accommodarent, cum lachrymis supplicia minabatur, prout singulorum, aut virtutes, aut vitia poscere viderentur: denique in suis concionibus ea moderatione vtebatur, vt & bonos inuitaret ad gloriam, & malos à pœnis gehennæ retraheret: atque instar periti medici diuersis vulneribus diuersas admouebat curationes, non tam ea proferens, quæ singulos delectarent, quam quæ remedium adferrent: nec tam attendens, quid vellent morbidi, quam quid eorum salus reposcere videretur. Ipsos quoque sanctos Episcopos, & cæteros Ecclesiarum præfectos grauiter, & acriter admonebat, plebi commissæ spiritalem alimoniam indefinenter suppeditarent, ita dicens ad singulos: obtines, frater, in Christi nomine primi ordinis in spiritali militia locum. Considera ea, quæ pastorem decet, solertia diuinitus accepta Talenta, & da operam, vt fœneratori ea duplicata restituas. Audi Prophetam: væ mihi quia tacui. Audi Apostolum, non sine metu dicentem: væ mihi erit, si non Euangelizauero. Vide, ne, dum tu occupas cathedram, alius excludatur, qui te magis sit idoneus: dicatutque illud ex Euangelio etiam de te: Tulerunt clauem scientiæ, & nec ipsi intrant, nec alios sinunt intrare, qui fortassis maiori cum fructu cathedram tenuissent. Prudentia & moderatio eius in exhortãdo. *Esa. 6.* *1. Cor. 9.* *Luc 11.*

VIII. Habvit peculiare vir sanctus, Deo id in illo agente, vt dum suas quibusque admonitiones proponeret, singulis ipsorum vitam omnem ob oculos statueret: vt qui eum audirent, non solùm cordium scrutatorem, sed etiam suæ quodammodo conscientiæ testem confiterentur: sicut autem erat erga sese seueriſſimus, ita etiam circa alios corrigendos rigidus videbatur. Voluit verò, atque etiam compulit laicos, & populares homines psalmos, & hym-

& hymnos promere, altaque, & modulata voce instar Clericorum alios Græcè, alios latinè prosas, & antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in Ecclesia effutiendas. Conciones piissimas, & ad animos compungendos aptissimas, tempori, & festis diebus congruentes introduxit, & instituit. Ægrotis verò mirè consuluit, amplissimis eis assignatis ædibus, in quibus sine vllo strepitu diuina officia, quæ in basilica peragebantur, auscultare possent: lectos quoque, & lecticas, sumptus, & homines, qui seruire, & mederi eis possent, illis comparauit: locum, & copiam, siquid vellent, suggerendi captiuis, & pauperibus non negauit; immò verò ministro suo semper dicere solebat: vide, num qui pauperes sint præ foribus, ne pro nostra fortassis quiete, trepida, & verecunda paupertas, non sine culpa nostra expectans, iniuria afficiatur. trahensque prolixa ab imo pectore suspiria, dicebat: Reuera Christus factus est mendicus, & garrulus, & surdus: & tamen rogat omnes, hortatur, admonet, contestatur. Addebat etiam: Nostris proculdubio cumulandi profectibus in hoc sæculo pauperes donati sunt, vt iis Christo fideiussore commendemus in terris, quæ postea nobis restituantur in cælis.

Non sunt in Ecclesia effutiendæ fabulæ.

Ægrotorum saluti vt consuluerit.

Humanitas erga pauperes.

Nota quid nobis conferant pauperes.

IX. ACCIDIT autem, vt sancti viri tranquillum animum post aliquot dies liuida Satanæ malignitas infestaret: & cui non posset vlla corporis obiicere vitia, ei fœdam proditionis notam inurere conaretur. Nam Licumannus beati viri notarius: homo nequam, & perditus non dubitauit talem se gerere erga virum Apostolicum, qualem olim Iudas aduersus Saluatorem. Armatur improbus ille sæuæ delationis veneno: suggerit Alarico Regi, pereos, qui illi erant à secretis, beatissimum Cæsarium, è Galliis genus ducentem, totis in id viribus incumbere, vt ditionem, & vrbem Arelatensem Burgundionibus prodat: cum ille pastor præstantissimus, flexis genibus pacem gentium, vrbium tranquillitatem diebus, ac noctibus à domino precaretur. Quare magis etiam credendum est, diabolo instigante, in sancti viri exilium barbaram ferocitatem incitatam esse. Non enim gratus, aut charus est hosti, qui id orat; quod cum eius factis, & conatibus pugnet. Itaque iis, qui tum aderant, instigantibus, nec innocentiæ fides attenditur, nec accusationis veritas inquiritur: sed vana, & iniqua delatione damnatus, ab Arelate extractus, cogitur apud Burdegalenses exulare. Sed ne obscura esset in illo gratia Dei, casu accidit, vt nocte quadam ea ciuitas voracibus vastaretur flammis. Tum verò ciues ocyùs accurrunt ad hominem Dei, sancte Cæsari, clamitant, precibus tuis extinguas ignem sæuientem. Audiens id vir Dei, dolore paritet & pietate commotus, venienti flammæ procedit obuiam, humi ad preces prosternitur, mox igneos premit abigitque globos: concurrunt eò omnes, & diuinæ virtutis consonis vocibus laudes celebrantur, deinceps verò in tanta apud omnes admiratione fuit, vt in ea vrbe non solùm, vt Pontifex, verum etiam instar Apostoli haberetur, & persecutionis author diabolus pudefieret, cernens eum, quem proditionis reum peragere nisus esset, diuini operis miraculis clarere. Id verò ita gestum esse, vt diximus, fideli relatione comperimus.

Proditionis accusatur apud regem.

Mittitur in exilium.

Suis precibus incendium compescit.

X. CVM autem illic degeret, vti semper, & vbique consueuerat, Ecclesiam docuit reddere Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei Deo: obedire, iuxta Apostolum, Regibus, & potestatibus, quando iusta præcipiunt: sed in Arriano principe contemnere dogmatis prauitatem. Atque ita, quemadmodum testatur veritas, non potuit lucerna abscondi supra candelabrum domini posita: sed quocunque accessit, omnes illuminauit. Postea verò quam beati viri innocentiam comperit nefarius Princeps, orauit, vt ad suam reuerteretur sedem, seque, & ciuibus, & Clero exhiberet: porrò delatorem eius iussit lapidibus opprimi. Populo igitur ad lapides concurrente, subito ad aures viri Dei iussio Regis perfertur: properat illicò, & sua intercessione maluit accusatorem suum seruare agendæ pœnitentiæ, quam iusta animaduersione puniri: vt animam eius per pœnitentiam curaret, quam ipse iniqua delatione diabolo captiuam reddiderat, & hosti domestico clementer ignoscens, antiquum aduersarium in vna re conscientia pura bis vinceret.

Matth. 22. *Rom. 13.* *Matth. 5.*

Delatorem suum seruat à morte.

XI. SOLEBAT vero sanctus vir id accuratè obseruare, vt nemo ex illis, qui ipsi parebant, siue serui illi essent, siue ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius triginta nouem ictibus ferirentur: si quis verò in graui culpa deprehensus esset, permittebat quidem, vt post dies paucos iterum vapularet, sed paucis: contestaturque Ecclesiæ præfectos, si quis iuberet quempiam diutiùs flagellari, & ea verbera illi mortem afferrent, vt is homicidii reum se sciret. Vbi autem percreuit apud Arelatenses hominem Dei reuerti: iamque eum vrbi appropinquare, omnes vtriusque sexus, cum crucibus & cereis ei processere obuiam, psallentes, & ingressum eius opperientes. Cum soleat autem Christus seruos suos illustrare virtutibus, & perfidos aperta mirabilium operum luce confundere, ad aduentum sancti viri Dominus terram longissimâ siccitate atentem, largissimo perfudit imbre; vt cum reuertente gratissimo dispensatore fructuum quoq; vbertas sequeretur.

Reuertitur ab exilio & honorificè excipitur.

XII. CVM die quodam esset ad altare, animaduertit quosdam lecto Euangelio ex Ecclesia egredi, quod sancti viri conciones auscultare initio detrectarent, mox igitur aduolat, appellat his vocibus populum: Quid facitis, filii? quid ita foras abscediti mala persuasione subuersi? state pro animabus vestris ad accipienda verba adhortationis nostræ, eaque auscultate soliciti. Non licebit id vobis in illo tremendi iudicii die. Moneo & clamo, atque contestor. Ne sitis, obsecro, vel surdi, vel profugi. Auditis oris mei buccinam: perinde ac si animas vestras suo mucrone Satan iugulaut. Non ego taciturnitatis arguar. Hac de causa sæpissimè ostia lectis Euangeliis occludi iussit, donec propitio Deo, ipsi gratulatentur ea coertione se profecisse, qui solebant esse fugitiui.

Populũ vt in concione retinuerit.

XIII. CONSTITVIT autem homo Dei, Domino id illi inspirante, vt non solum magna clericorum frequentia, sed etiam virginum choris, Arelatensis ornaretur Ecclesia, & ciuitas muniretur, vt sic plenam segetem non deses, & infructuosus agricola in cœlestibus horreis viuens conderet, & defunctus sui exempli imitatione doceret etiam alios id facere, sed hac in re conatus eius nonnihil retardauit intidus serpens, & hostis antiquus. Francis enim & Burgundionibus vrbem obsidentibus, Alarico Rege à fortissimo Clodoueo Rege in conflictu peremptò, Theodoricus Italiæ Rex, missis ducibus suis, in eam prouinciam ingressus erat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod sorori eius, & cæteris virginibus construebatur, magna ex parte destructum est, tabulis & cœnaculis barbarorum ferocitate direptis, & euersis. Cum autem vir Dei laborem quem ipse accelerare iussisset, suaque manu, & sudore promouisset, subrui videret, gemino quodam dolore correptus est. Tum enim clericus quidam ciuis, & cognatus eius, se captum iri metuens, iuuenili leuitate permotus, malo dæmone beati viri odio eum incitante funiculo sese noctu à muro submisit, & proxima luce vltrò se dedidit hostibus, vrbem obsidione prementibus. Quod vbi Gotthi, quierant intra oppidum, comperterunt, incurrunt in sanctum virum: populus & in primis Iudæi * imporenter insultant, motáque seditione, vociferantur Antistitem vrbis prodendæ causa conciuem suum ad hostes noctu ablegasse. Nullus hic fidei, nullus probationi, nullus denique puræ conscientiæ relinquitur locus, Iudæis præsertim & hæreticis procaciter & sine intermissione clamantibus. Itaque ex Ecclesiæ domo extrahitur Antistes, atque in palatio arctissimæ custodiæ traditur, vt noctu in Rhodanum demergatur, aut certè in castro Vgernensi detineatur, donec exilio mulctatus, prolixiores det pœnas. Domus itaq; Ecclesiæ, & cubi-

Clodoueus occidit Alaricum Regẽ.

*impatienter.

S. Cæsarius traditur in custodiam.

& cubiculum Antistitis ab Arrianorum turbis occupatur: sed ecce dum Gotthus quidam, cæteris contradicentibus, in eius lectulo recumbit, diuinitus percutitur, & altera die excedit à viuis, ne quisquam deinceps seruii Dei locum polluta conscientia violare auderet.

XIV. Sed cum ex vtraque ripa, * Drumonem, qui hostium obsidione iniectus fuerat, Gotthi Dei nutu erigere non valerent, nocte sanctum virum in palatium reuocarunt, sed vsque adeò eius celantes personam, vt vtrum adhuc esset in viuis, nullus Catholicorum scire posset. Dum ergo Diabolo exultante, & Iudæis plaudentibus hæc geruntur, Iudæis etiam in nostros vbique, nulla cuiusquam habita ratione perfidiæ probrà iactantibus, nocte quadam vnus ex illis ex eo loco, quem ad agendas in muro excubias sortibus acceperat, ligatam saxo epistolam, tanquam in hostes illud vibrans, in castra illorum coniicere conatus est, in qua nomen suum religionemque exprimens, hortabatur, vt noctu eo loco, quo ipsi excubarent, scalas admouerent, vrbem ingressuri ea conditione, vt pro tanto beneficio id redderent Iudæis, ne quisquam eorum aut caperetur, aut rerum suarum iacturam faceret. Manè verò digressis nonnihil à muro hostibus quidam è propugnaculo egressi, epistolam illam conspiciunt, tollunt secum, intra vrbem asportabant, cunctisque in foro publicitus ostendunt. Mox auctor epistolæ producitur, conuictusque punitur: sæua Iudæorum immanitas Deo & hominibus inuisa, tandem euidentissimè confunditur. Daniel noster, id est, sanctus Cæsarius è lacu leonum educitur, Satraparum accusatio publicatur, completur in eorum auctore illud propheticum: lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Porrò Arelatem Gotthis cum innumera captiuorum turba reuertentibus, replentur sacræ basilicæ, repletur Ecclesiæ domus infidelium multitudine, & cùm multa inopia laborarent, quæ ad victum, vestitumque pertinerent, affatim eis præbuit vir beatus, donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius antecessor eius Ecclesiæ, mensæ reliquerat, obseruans illud, quod Dominus in paropside intinxit panem, non in vase argenteo, discipulisque præcepit ne possiderent aurum, vel argentum. Hoc autem sanctum opus ita persecutus est, vt etiam ab illis, quæ ad diuini ministerii dispensationem pertinent, non abstineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excussisque à cancellorum columnis ornamentis argenteis. Dicebat enim: ne homo rationalis Christi sanguine redemptus, amissa libertate & dura pressus seruitute, aut Arrianus efficiatur, aut Iudæus, aut ex ingenuo seruus, aut ex seruo liber. Ornauit igitur & defendit, non deformauit Ecclesiam: patere noluit filiis viscera matris, non præcludi: hoc sæpissimè dicens: velim respondeant mihi plerique Domini sacerdotes & reliqui è clero, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum, & aurum, ex Christi donariis pro mancipiis Christi, velim, inquam, dicant mihi, si quo casu ipsi in eam calamitatem inciderent, vellent ne eiusmodi insensibilibus donariis in libertatem vindicari, aut potius sacrilegii loco haberent, si quis eis ex diuinis munusculis subueniret? Equidem non puto id ingratum esse Deo, de suo ministerio redemptionem parari: qui seipsum pro hominibus redimendis dedit: sic ille. Nos verò videmus quosdam laudare in sancto viro, quod ita fecerit, nec tamen vllo pacto velle imitari: An non in vitro habetur sanguis Christi? An non in ligno suspensum fuit eius sacratissimum corpus nostræ salutis causa? Nos quidem credimus, & confidimus in Domino, misericordia, fide & precibus beati Cæsarii id effectum esse, vt ipsius temporibus ita obsessa sit ab hostibus ciuitas Arelatensis, vt tamen nec capi potuerit, nec prædæ patere, atque sic deinde à Visigothis in Ostrogothorum ditionem peruenit, hodieque in Christi nomine paret clarissimo Regi Childeberto: vt possit de ea quoque dici: Transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, & non permisit Deus sub illo hominem nocere Arelatensibus suis.

* *dromonē.*

Reuocatur in suum palatium.

Iudæi dum insultant Christianis pudefiunt.

Psalm. 7.

Ecclesiæ opibus & sacris votis multos captiuos redemit S. Cæsarius.

Eius vt creditur meritis conseruata est ciuitas Arelatensis.

Clodouei filio.

XV. Inter hæc autem præcipuum illud Monasterium, quod sorori suæ condere cœperat, instar prioris instauratum, & quasi alter quidam nostri temporis Noë propter tempestates, & procellas, in latere Ecclesiæ fœminarum extruxit cœnobium, tanquam arcam: euocataque Massiliensi cœnobio venerabili sorore sua Cæsariâ, quam idcirco eò miserat, vt disceret, quod doceret, & prius esset discipula quam magistra, in præparata domicilia, cum duabus, aut tribus sodalibus, eam introduxit. Confluxerunt autem ad illam multæ virginum cateruæ, rebus suis, & facultatibus, atque ipsis etiam dulcissimis parentibus renunciantes, & rerum labentium flores tum fallaces, tum caducos respuentes. Cæsarii patris, & Cæsariæ matris expetebant gremium, vt cum eis accensis lampadibus, ad cœlestis regni expectarent ianuam, & in eam ingressæ, Christi perpetuis mererentur amplexibus inhærere. Erant autem illo loco adeò inclusæ, vt vsque ad supremum vitæ diem nulli earum fas esset extra Monasterii ostium progredi.

Psal. 104.

Condit Monasterium fœminarum.

Matth. 25.

XVI. Sed hoc quoque nomine in beatum virum inuidiæ facibus inflammatus Satan, denuò in eum accusatione confecta ad effecit, vt Rauennam vsque sub custodia pertraheretur, vt impleretur etiam in illo, quod habet scriptura diuina: tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Venit ergo in palatium ad Theodoricum Regem, eumque intrepidè salutat. Cernens Rex eum nihil formidantem, & aspectu venerabilem, reuerenter ei adsurgit, eumque depositis capitis ornamentis clementer resalutat. Deinde placidè scisitatur ab eo de labore itineris, de Gotthis suis, & Arelatensibus. Postea egresso sancto Pontifice, Rex ad suos ait: Non parcat illis Deus, qui tantæ sanctitatis, & innocentiæ virum frustra compulerunt tam prolixum iter conficere. Quantus enim ille sit, vel hinc licet animaduerti, quod cum ad salutandum me ingrederetur, totus contremui, vidique in eo Angelicum vultum, vidi virum Apostolicum, prorsusque nefas puto de tam venerabili viro quicquam durius statuere, aut male de eo sentire. Deinde beato viro in hospitium ingresso, misit magni pretii discum argenteum, librarum plus minus sexaginta, & cum eo solidos trecentos, iussitque illi sic dici: Accipe sancte Episcope, rogatque te filius tuus Rex, vt vasculum istud pro munere tua beatitudo dignetur suis vsibus pro ipsius memoria reseruare. At vir sanctus, qui præter cochlearia, nihil vnquam argenti ad suæ mensæ vsum adhiberi passus erat, tertio inde die per ministros suos discum priùs æstimatum iussit publicè vendi, eiusque precio multos redemit captiuos. Illicò Regis satellites ad eum referunt, se vidisse, regium munus palam prostrare, eoque destracto sanctum Episcopum multos è captiuis liberasse. Tam enim ad eius hospitium: ingens confluebat pauperum multitudo, vt præ miserorum suas ei calamitates exponentium densitate vix ad salutandum eum patebat accessus. Vidimus verò etiam per plateas miserorum immensos greges cursitare, euntium ad virum Dei atque reuertentium.

Ad Theodoricum Regem.

Sap. 3.

Theod. reg. erga Deum reuerentia.

Multos captiuos redimit.

Benignitas eius erga pauperes.

XVII. Postquam autem rem ab eo gestam comperit Theodoricus Rex, tanta eum laude, & admiratione prosecutus est, vt in eius palatio seruientes senatores ac proceres, certatim offerrent beato viro munera, quæ eius manibus dispensarentur, magno Dei beneficio id sibi præstitum affirmantes, quod talem Antistitem digni fuissent conspicere, qui ipsorum temporibus, dictis, & factis germanum se Apostolorum successorem & verè Apostolicum declararet. Et quia nihil fama velocius est, cum in eiusmodi sanctissimo opere frequens esset vir sanctus, Romæ celebris eius extitit opinio: tantoque eius visendi desiderio arsere omnes, Pontifex, Clerus, Senatus, proceres, & populus, vt prius eum iam animo complecterentur, quam oculis

Plurimi eum facit Theodoricus Rex, & eius proceres.

*Duriam. oculis conspexissent. Interea captiuos omnes vltra Durentiam * maximeque Arausicenses, qui omnes capti erant,
*inuentos. quorum etiam plerosque Arelate liberauerat, in Italia viuentes * vinctos, vt potuit, redemit: & vt pleniori gauderent libertate, exhaustos, curauit iumentis, & plaustris impositos non sine suorum solatio ad propria reduci.

ERAT tum Rauennæ vidua quædam, quæ filium habuit præfecto ministrantem, & suis stipendiis ipsius inopi- XVIII
am sustentantem. Is subitò correptus morbo, iacebat exanimis. Cumque nulla spes ab humana cura, vel affulge-
*virum ret arte, mater eius, illo relicto, properat ad * curiam Dei, coram illo humi prosternitur, manant ab oculis lachrymarum imbres, dat voces lugubres, & sola in ea vigente fide, complexa sancti Episcopi genua, exclamat: Credo diuina benignitate huc te adductum, sancte Pater, vt filium reddas matri. Recusat paulisper vir pius: sed tamen durum existimans talibus lachrymis non moueri, solita miseratione permotus, vult quidem debitum charitatis affectum afflictæ mulieri impendere, sed ita tamen in Dei nomine exercere virtutem, vt prorsus effugiat vanitatem. Itaque ad eius tugurium occultè accedit, atque illic fusa prece, vbi suo more prostratus, diuinam virtutem suæ vocationi per spiritum sanctum sensit adesse, abscedit: relictoque illic Messiano, tunc eius notario, tunc venerabili presbytero, id dat negotii, vt cum adolescens ad se redierit, quamprimum id ipsi renunciet. Messiano igitur ad adolescentis lectulum excubante, intra vnius horæ spatium ille à mortis tenebris ad lucem reuocatur, moxque oculorum explicatis orbibus, matrem ita compellat: Curre mater ad seruum Dei, cuius orationibus & tibi, & vitæ sum redditus: eique gratias age, quod meritis & virtutibus eius Deus effectum largitus est. Abit mater celerrimè, gratias agit, non tam verbis, quàm lachrymis, & vocibus, ab animi exultatione expressis: simulque orat, vt quem Deus ipsius precibus reuocauit ad vitam, in Gallias proficiscens, non sinat à suo discedere famulatu. At vir beatus altiori ingenio respondit, eam illi potius debere gratias agere, cuius virtus, & clementia mœstis, & calamitosis adesse consueuit. Hoc tam illustre miraculum, non modò illam ciuitatem, sed prouinciam omnem, fidelium deuota relatione peruagatum est.

Sancti in operandis miraculis sentiunt sibi diuinâ adesse virtutem

Excitat mortuum S. Cæsarius

*Elpidius. * VLPIDIVS Diaconus, & Medicus, Regiæ potestati sedulis officiis cumprimis familiaris, & intimus, diaboli- XIX.
ca infestatione non solum diuersis vexabatur insidiis, sed saxorum quoque imbre, crebro in suis ædibus appetitus est. Orat igitur sanctum Cæsariũ, vt suis precibus eas mali dæmonis iniurias à se auertat. Venit ad eius domum vir beatus, eamque sanctificaturus, benedicta aqua conspergit: moxque adeò omnis illa vexatio profligata est, vt deinceps nihil eiusmodi acciderit.

Aqua benedicta abigit dæmonem.

Venit ad Symmachũ Papam. POST hæc Romam veniens, beato Symmacho Pontifici, ac deinde Senatoribus exhibetur. Agunt omnes XX.
gratias Deo, & Regi, quod licuerit ipsis corporis oculis illum intueri, quem iamdudum animi obtutibus conspexissent: virumque Apostolicum non iam de fama, sed præsentia comprobantes, certatim diligere, & venerari student. Atque ipse etiam Pontifex Symmachus præclara eius meritorum dignitate permotus, non solum eum verissimè metropolitani honore præditum voluit, sed etiam speciali quodam priuilegio pallii vsum ei permisit, & diaconos eius perindè, vt Romanæ Ecclesiæ diaconos, dalmaticis vti voluit. His ita gestis sanctus vir Arelatem reuersus, excipitur cum psalmodiis, & canticis, & qui in Italiam exulatum ierat, confecta captiuorum redemptione, octo solidorum millia ab Italia secum reportauit. Qua autem die Arelatem ingressus est, datus benedictionem, sub vesperam in Ecclesiam se recepit. Ibi tum fœmina quædam tremore correpta, spumans, eiulans, & clamitans, cunctis in Ecclesia obstupescentibus, proripit sese: moxque apprehensa, ad aram beato antistiti offertur: orant pro ea omnes, vt morbo pulso, reddatur incolumis. Tum suo more sanctus vir pro eius salute deprecaturus, humi se abiecit: deinde capiti eius imponit manum, sensus omnes, & vultum sacro oleo perungit, fugit morbus, nec ausus est in Christi nomine abscedere iussus denuo molestus esse mulieri.

Vsus pallii antiquissimus.

Sanat fœminam miseram.

Magnum studium erga captiuos redimendos INTER alia vel maximè ei studio & curæ fuit redemptio captiuorum, cui sane tam præclaram, & illustrem na- XXI.
uauit operam, vt nullius id possit oratione explicari. Cum enim quodam tempore deesset sanctis manibus aurum, & argentum, rogaretur que stipem à paupere, quid tibi vis, inquit, faciam, miselle. Equidem quod habeo, hoc tibi do, sicque ingressus in cubiculum suum, casulam, qua in processionibus vtebatur, & albam Paschalem inde profert, datque egeno, iubetque, vt vendat vni ex clero, & earum precio redimat captiuum suum. Nec illi soli redempti sunt, qui ab illo id expetierunt: sed ipsemet, Carcassonam proficiscens captiuos liberauit: nec raro per loca diuersa Abbates, Diaconos & clericos misit, qui miseros è captiuitate extraherent. Tot autem in illo vno diuinæ gratiæ virtutes emicuêre, quot vix permultis Dei seruis conspiciantur: & tamen adeò ille vnam aliquam virtutem excolere semper studuit, ac si illa sola præditus esset, & tamdiu præcedens virtus in eo formosissima, & gratissima videbatur, donec à sequentibus vinceretur. Quis eius patientiam, quis puritatem, quis charitatem, feruorem, spiritus discretionem, siue moderationem, benignitatem, zelum sanctum, iugem die ac nocte in lege Domini meditationem enarrabit? Fuit ille egregius assertor fidei, forma Sacerdotum, Ecclesiarum decus, gratiæ prædicator, iurgiorum profligator, charitatis seminarium, disciplinæ norma, morum castigator, & censor, consilii libramentum, defensor pupillorum, captiuorum redemptio. Nunquam ab ore illius obtrectatio, nunquam mendacium, nunquam maledictum in quemcunque hominem processit, nec modo nemini ipse detraxit: sed nec detractionem patienter tulit. Si quis ex eius familia subitò iurasset, aut forsan cuiquam maledixisset, pro ratione personæ non permisit inultum abire. Si ipse fortassis in aliquem commotus esset, hæc eius pro maledicto erat benedictio: obliteret Deus peccatum tuum, aboleat Deus peccata tua: castiget Dominus culpam tuam, ne in posterum vltio te maneat; hic Dominus corrigat errorem tuum.

Catalogus virtutum eius

Detestatur omnem mendacium & detractationes.

Prouer. 17. EIVS hominem interiorem prodebat exterior, nam vultu semper erat placido, & Angelico, ita vt conuenien- XXII.
ter diuinæ scripturæ, corde luctante, vultus floreret: vt autem nunquam in visu plus æquo remissior, ita nunquam mœrore nimio oppressus fuit, nisi forte aliena peccata lugeret. Nunquam aliquem odio habuit, nec pro amicis duntaxat, sed etiam pro inimicis toto pectoris studio precabatur. Nec docuit verbis, quam factis & exemplis non præstaret. Nullam diei horam absque diuinorum eloquiorum meditatione abire passus est, immo ne dormiens
Psal. 18. quidem: sæpe enim & dormiens meditari visus est. Cumque à psalmorum meditatione, aut prædicatione cessare putaretur, lector, aut notarius coram illo legere non cessabat, ita vt posset illud ex psalmo verissime dicere: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Cum ali quando circa Alpes iter ageret, vir venerabilis sanctus Eucherius Lugdunensis Episcopus cum illo erat. Accidit tum, vt in media via infælix, & morbida mulier eis occurreret, manibus, & pedibus contractis per terram reptans: Quam cum esset intuitus Beatus Cæsarius, interrogauit sanctum Eucherium, quid hoc esset, quod illa per terram ita se traheret. Eucherius interrogat fœminam, illa respondet, se multis annis membris omnibus fuisse contractam. Beatus Cæsarius dicit sancto Eucherio: descende, & consigna eam, illo quasi trepidante, & excusante sese, Cæsarius instat, & vrget. Tandem Eucherius descendit, & consignat eam, atque: Ecce feci, quod iussisti: dicit & Cæsarius: extensa manu apprehende manum illius & erige eam: Ille respondet: Quicquid aliud iusseris non recusabit Eucherius tuus: istud vt faciam adduci non potero: Tuum hoc est facere, cui præstitit Deus gratiam, & animas & corpora languentium curandi. Cæsarius ait: tu interim facito, quod dico, illo plane reuitente, & cum multa modestia, & lachrymis sese excusante, diuque facere detre-

Eucherius Lugdun. Episcopus.

Sancti Eucherii humilitas & singularis modestia.

detractante Cæsarius dicit: Tunc obedientiæ causa in ignem ingressurus es, qui nec misericordia adduci potes, vt facias quod charitas iubet? Mitte in nomine Domini manum tuam, & erige eam. Tum ille obediens porrigit fœminæ manum, & subleuat eam. Illa verò mox integrè sanata abiit ad hospitiolum suum. Mulier contracta sanatur.

XXIII In agro suburbano Monasterii Beati Cæsarii frequentes erant apri. Itaq; comites, & alii viri militares ex vrbe egressi non sinebant homines in suis domibus habitare, & laborare, sed miserè eos mactabant, quod apros auerterent, & absterrerent. Illi verò tandem non ferentes iniurias, & vexationes illas, veniunt ad Beatum Cæsarium, dicuntque, fac nobis quicquid tibi visum est. Nos enim neque seruire tibi, neque durare hic possumus. Tum ille solicitè perquirit, quas habeant querelas, respondent illi propter apros veniunt comites, & Gotthi, & diuersi venatores, nosque interficiunt. Mox vir Dei sublatis in cælum manibus & oculis, alta voce dicit: Domine Iesu Christe nunquam deinceps pateat illis belluis accessus ad hunc locum. Ab ea hora vsque in præsentem diem nunquam illic apri, vt ante consueuerant, pascuntur, nec quicquam conspicitur, quod venatores insectentur. Meritò sanè illi belluæ paruerunt, qui vitia omnia profligauerat, nec difficile illi fuit impetrare à Deo, qui eius præcepta nunquam violauerat. Nota vim precũ eius.

XXIV Partherius patritius, qui cæteris seruis præfectus, apud Dominum suum præcipuum gratiæ locum obtinebat, nequissimi spiritus vexatione sæpius in terram sensibus destitutus corruebat. Cumque is morbus animi potius quam corporis esse videretur, ex maligni dæmonis infestatione profectus: oleo beatissimi viri benedictione sacrato perunctus est. Ita omnis illa satanæ tentatio compressa est, vt quem cessante Medici opera, Christus per seruum suum reddiderat sanitati, eum Dominus eius in terroris exemplum, domui suæ præponeret. Oleo sacrato curat hominem.

XXV. Non est silentio premendum etiam illud factum memorabile, quod plus admirationis & formidinis habet. Cum vir sanctus diœcesim suam circumiret, in villa, quæ Lannico dicitur, ab eius loci Dominis exceptus est. Postquam autem discessit, Anatolius Medicus, homo pestifer in illum lectum, quo vsus fuerat sanctus Episcopus, scortum sibi voluit adduci. Sed confestim ab incentore diabolo publica vexatione correptus, coram aliis in terram elisus est, dumque palam confiteretur temeritatis suæ se dare pœnas, & viri Dei virtutem, & suum facinus prodidit. Pœna hominis petulantis.

XXVI Multa quidem per intercessionem serui sui Dominum miracula fecisse scimus, sed ea omnia commemorare longum est, vnus è nobis, qui hæc scripsimus, benedictum ab eo oleum petiit, ampullam plenam accepit, diligenter secum asportauit domum, & haud secus atque præclaras reliquias asseruauit. Non diu post tertianæ febris ardoribus afflictus, ampullam illam cum multa veneratione, magni præsidii loco, ad caput suum iussit suspendi. Erat autem mundissimo inuoluta linteo, sed, vt arbitror, famulorum negligentia fracta est, interim nihilominus oleo adeò intra illam sese continente, vt ne in ipsum quidem linteum quicquam inde distillaret. Vbi animadversum est fractam esse, summa celeritate in aliud vasculum oleum transfusum est: mox ampullula illa dissiluit: ab eo autem qui hæc veracissimè commemorat, domino adiuuante, febris quam primum abscessit. Insigne miraculum.

XXVII In differendis scripturis diuinis, & obscuritatibus elucidandis quanta in illo gratia enituerit, quis explicet? erat illi summæ voluptati, si quis eum inuitaret ad obscura loca interpetanda: sed etiam ipse sæpissime inuitabat nos, dicens nobis: scio vos non intelligere omnia, Cur igitur non interrogatis, vt possitis cognoscere? Non semper vaccæ ad vitulos, sed plerunq; vituli ad vaccas properant, vt de maternis vberibus possint famem explere suam. Quod quidem etiam vos omnino facere debetis, vt sciscitando etiam nos exerceatis, dum ea ratione compellimur perquirere vnde vobis spiritualia mella promamus. Cernere in beato viro licebat virtutes omnes, virginitatem cum sinceritate coniunctam, modestiam cum verecundia, prudentiam cum simplicitate, seueritatem cum mansuetudine, eruditionem siue scientiam cum humilitate: denique vitam immaculatam, vitam nulli reprehensioni obnoxiam, vitam sui semper similem. Væ mihi misero Cypriano, qui ad discendum tam tepidus fui, vt modo, & agnoscam, & doleam, me de tanti fontis vbertate non tantum haussisse quantum mea postulabat auiditas. Ecquis verò charitatis eius eximiæ, qua mortales omnes complectebatur, ardorem imitari queat? Erat illi hoc vel maxime in ore, & in pectore, vt inimicos diligeremus, quo etiam nos tum sermonibus suauissimis, tum exemplis suis prouocabat, denique biennio, antequam è vita excederet, merces pro rectè factis eius in cœlis reposita, in Spiritu ei ostensa est, dictumque est illi: lætare in Domino: Ecce enim quæ tibi parata sint pro labore tuo. Multa eius adhuc supersunt, & præclara, quæ prolixitatis declinandæ caussa omittimus. Dexteritas scripturas exponendi. Hic author prodit nomen suum.

XXVIII In ipso namq; resplenduerunt singulæ quæq; virtutes, virginitas cum sinceritate, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, seueritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate, vita deniq; immaculata, irreprehensibilis, vita sibimet semper æqualis, charitatis autem eius ardorem qua omnes homines dilexit quis poterit imitari, ille hoc maximè & corde & ore gestabat, & vt inimicos diligere deberemus hortatu blandissimo, sermone & exemplo laudabiliter instruebat. Vix aliquis illo affectu pro charis, quo ille pro inimicis orabat: & licet non essent causæ quibus illi quisquam inimicus existeret, nisi fortè pro inuidia aut disciplina aliqui æmuli esse viderentur: Ille tamen eos non solum paterno, sed etiam materno diligebat affectu, hoc sæpius nobis insinuans, quia cum dilectio vsq; ad inimicos extenditur, fieri non potest vt proximus non ametur. Docuit præterea memoriter, quandiu potuit, altaq; voce semper in Ecclesia prædicauit, in quo opere tam pia atq; salubris eius prouisio fuit, vt cum ipse pro infirmitate iam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, presbyteros & Diaconos imbueret atq; statueret in Ecclesia prædicare, quo facilius nullus Episcoporum se ab hac necessaria cunctis exhortatione, cuiuscunq; impossibilitatis excusatione, suspenderet, hæc dicens; si verba Domini & Prophetarum siue Apostolorum à presbyteris & Diaconis recitantur, Ambrosii, Augustini, seu paruitatis meæ, aut quorumcunq; doctorum catholicorum à Presbyteris & Diaconis quare non recitentur? non est seruus maior domino suo: quibus data est authoritas Euangelium legendi, credo & licitum esse homilias seruorum Dei seu expositiones canonicarum scripturarum in Ecclesia recitare. Ego me exuo hoc instituendo: sancti sacerdotes, qui hoc implere contempserint, causas se inde in die iudicii nouerint esse dicturos. Non quidem credo, quod quisquam tam obduratum sensum habeat, vt cui Deus dixit, Clama ne cesses, nec ipse clamet, nec alios clamare permittat. Timeat illud væ tacentibus, quoniam loquaces muti sunt: & illud Apostoli: canes muti non valentes latrare. Etenim quantæ oues tacente sacerdote oberrauerint, de tantorum animabus redditurus est rationem. Prædicationes quoq; congruas festiuitatibus, & locis: sed & contra iracundiam, atq; superbiam, contra sacrilegos & Aruspices, contraq; calendarum paganissimos ritus, & contra Augures, ligniticolas, fonticolas, diuersorumq; errorum vitia, fecit, easque ita parauit, vt si quis Auenienſium peteret, non solum non abnuerit impartiri, sed & si minimè suggesserit, vt deberet accipere, offerret ei tamen & impertiret, ipseq; legeret. Longè verò positis in Francia, in Gallis, atq; in Italia, in Hispania, diuersisque prouinciis constitutis transmisit per sacerdotes: Quod in Ecclesiis suis prædicari facerent, vt proiectis rebus friuolis & caducis, iuxta Apostolum, bonorum operum fierent sectatores. Bonus ergo Christi odor per ipsum longè lateque diffusus est, flagrauit vbique profectibus, quò non est conspectibus præsentatus, tetigit pectora, quorum membra non contigit. Adiecit etiam hoc vt nunquam in Ecclesia sua Diaconem ordinaret ante trigesimum ætatis eius annum. Verum etiam hoc addidit, vt nec in qualibet Inimicorũ dilectio. Commendat prædicationem verbi Dei. Esa. 58. Esa. 56. ad Tit. 2. Prohibet ordinari Diaconum ante annum trigesimum

libet maiore ætate vnquam ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris testamenti legerit, & quatuor noui. Sanctæ conscientiæ suæ testis sum ego peccator Cyprianus, quia quicquid aut aliis præcepit, aut ipse fecit, omnia propter Dominum semper impleuit: quicquid autem prohibuit aut ipse vitauit, omnia in zelo Dei, nihil carnaliter, aut egit, aut sapuit.

Ædificat tri partitã Ecclesiam cum sepulturis pro monialibus.

Et quia nunquam otiosus ab opere Dei esse voluit, disposuit fabricare triplicem in vna conclusione basilicam, cuius membrum medium in honorem sanctæ Mariæ virginis cultu eminentiori construxit, ex vno latere D. Ioannis, ex alio S. Martini subiecit. Et vt auferret sacris virginibus, quas congregauerat, curam necessariæ sepulturæ, nobiles arcas, corporibus humandis aptissimas, de saxis ingentibus nouiter fecit incidi, quas per omne pauimentum basilicæ constipatas sterni fecit ordine, vt quæcunque congregationis illius de hac luce migrasset, locum sepulturæ paratissimum & sanctissimum reperiret. Non multum igitur post ipsum, monasterii matrem germanam suam Cæsariam sanctam, ad præmia Christi migrantem, inter has, quas præmiserat, inibi ad medium throni, iuxta eam, quam sibi parauerat, condiderunt sepulturam, succedente eidem, quæ nunc superest, Cæsariæ matri. Cuius opus cum sodalibus tam præcipuum viget, quod & inter psalmos atque ieiunia, vigilias quoque & lectiones, libros diuinos scripsissent virgines, Christi ipsam matrem magistram habentes. Insistebat itaque vt solitus erat orationi, lectioni & eleemosynis beatus homo, prædicationibus incessanter omni dominica, omnibusque diebus festis, frequenter etiam matutinis ad lucernarium propter aduenientes, homeliæ recitabantur, vt nullus esset qui se de ignorantia excusaret: obedientes inuitabat, solicitos instruebat, remitentes verò acriter contestabatur, quia, sicut fidelibus in die iudicii digna esset retributio conferenda, ita & hos dignè indignationis vltio sequeretur. Statuit etiam regulariter, vt nubentes ob reuerentiam benedictionis, ante triduum coniunctionis eorum eis in basilica benedictio daretur. Tanta denique bona in se, largiente diuina gratia, habuit, vt de audientium profectibus & de discipulorum sequacitate, & de virginum consecratione, non vno tantum sit merito coronatus: sed inter tantas ac multiplices coronas, decorus, tantis meritis suis cingetur, vt totus in corona gloriæ demutetur. XXIX

Multi quidem æmuli surrexerunt, qui eius resisterent doctrinæ de gratia prædicandi: sed ô felicitas æmulanda! Etenim, susurris & mala interpretatione quorundam, oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei hominis frustra sinistra suscipio. Ob hoc antistites Christi vltra Isaram consistentes, charitatis amore collecti, in Valentina ciuitate conueniunt, vbi etiam beatus Cæsarius infirmitatis causa solicitans, sicut disposuerat properare non potuit: misit tamen præstantissimos viros de Episcopis cum presbyteris & diaconis, inter quos etiam Cyprianus Tholonensis Episcopus Antistes magnus & clarus enituit, omnia, quæ dicebat, de diuinis vtiq; scripturis firmans, & de antiquissimis patrum institutionibus probans, nihil per se in diuinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratia præueniente vocatus. Sed dum suam iustitiam quærebant statuere, iustitiæ non erant subiecti, non reminiscentes Dominum dixisse, Sine me nihil potestis facere, & Ego vos elegi, non vos me, & Nemo habet quicquam nisi datum illi fuerit de sursum, & Apostolum, Gratia Dei sum id quod sum, Et alium, Omne datum optimum de sursum est: & Prophetam, Gratiam & gloriam dabit Dominus. Et, quod tunc verè liberum homo resumat arbitrium, cum fuerit Christi liberatione redemptus, sub qua etiam absolutione valeat consequi perfectionis effectum. Quorum intensionibus vir Dei Cæsarius dedit veram & euidentem ex traditione Apostolica rationem: nam beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Ecclesiæ Papa eadem colluctatione comperta, calcata intensione iurgantium, prosecutionem sancti Cæsarii Apostolica authoritate firmauit. Idem donante Christo paulatim Ecclesiarum Antistites præceperunt, quod optauerat diabolus repentina animositate cessare. XXX

Synodus congregata Valentiæ.

Ioan. 15. Ibid. Ioan. 19. ad Cor. 15. Iac. 1. Psalm. 83.

Hoc itaq; iure definito, præstolantibus fratribus sanctus Pontifex quibuscunq; prædicabat dicens: Si amas Dei verbum impectoratum vtiq; retines quod iniecti amori namq; diuino congruebat decalogi summa perfectio, vt in te sibi charitas Christi deuinxerit. Reddas etiam ipse cum homine participata largitate commune: sed ne parentum, amicorum, siue clientium, de hoc alloquio nostro tantummodo credas animas esse pascendas. Testor te coram Deo eiusq; Angelis sanctis, reus eris salute mancipiorum suorum quorumlibet infirmorum, si non æquè illis vtamicis, vel parentibus cum reuersus fueris, quod prædicauimus, iniecteris. Conditione namq; tibi corporeum in præsenti subditum nouetis esse mancipium, non perennitatis vinculo mancipatum. Iterum, quod ad eos quos fuerat allocutus dicebat, Quid diximus, fratres? quid disseruimus, filioli? Quæso vos, qui fuerũt nostri hactenus in collatione sermones? Si quid diligitis, retinetis; si retinetis, procul dubio nostra dicta cordibus conclusistis. Taliter prouocando etiã inuitis studium retinendi extorquebat. Ad prandiũ verò & ad cœnam mensæ suæ sine cessatione quotidie legebatur: vt vterq;, interior, exteriorq; homo, satiatus refectione duplici, lætaretur. In hac ergo arcta constrictaque conclusione audientes cum sudore fateor & verecundia grandi multi ante eum mox obliuiosi sunt agniti Dum pauci quod peius est, commissim narratiunculam potuerant saltuosis compendiis replicare. In domo vero quidem Ecclesiæ suæ, sicut illo præsente, ita absente conuiuium semper præparatum est clericis siue quibuscumq; aduenientibus nullus, illo superstite, tanquam ad extraneam ciuitatem, sed tanquam ad propriam domum Arelatæ venit. Cum grandi zelo & feruore spiritus solicitudinem gerens de Ecclesiis, de monasteriis, de peregrinis, de viduis, de infirmantibus: de quorum causis, ne aliquis contra fas iusq; opprimeretur, precabatur vniuersos. Viros occurrentes sibi, tantæ charitatis affectu excepit, cum tam sancto & dulci alloquio affatus est, vt partem se æternę benedictionis percipere crederet, quicumq; eius expetiit præsentiam. Mulieres tamen intra domum Ecclesiæ, non ad salutandum, non qualibet causa, nec religiosæ, nec propinquæ ancillæ, nulla omninò fœminarum introeundi habuit licentiam. Et verè sancta, cauta & perfecta consuetudo, vt abscindatur omnis occasio maligna, siue sinistra suspicio. Et quia de innumerabilibus eius bonis hæc pauca præsumpsimus attingere, sufficiant manifesta, etiam si celamus occulta. Rogamus vos tamen, sancti fratres Messiane Presbyter & Stephane Diacone, quibus de illo multa comperta sunt pro eo quod ab adolescentia in obsequio ipsius fuistis, vt huic opusculo vestram quoque collationem iungatis. XXXI

Lectio semper ad mensam S. Cæsarii.

Omnes abigit a te mulieres.

Liber secundus authoribus Meßiano Presbytero & Stephano Diacono.

Messianus presbyter & Stephanus Diaconus dixerunt: De sancti beatissimique patris & sacerdotis ac magistri nostri, domini scilicet Cæsarii, conuersatione atque virtutibus, denique illa dicturi sumus, quæ vel simul vel sigillatim de eo cognouimus, vel cum sanctissimis Coepiscopis eius, id est Domino Cypriano, & Domino Firmino, atque sancto Viuentio pariter vidimus, quia quæ de ipso superius scripta sunt, ab initio referentes vsque ad finem, articuli concluserunt & nobis permittere ac iubere dignati sunt, vt vnusquisque nostrum, quæ sibi de gestis eius essent benè cognita, fideliter enarraret. Non indigemus, vel si nobis suppeteret eloquentia sæcularis, cum adsit quæ omnem facundiæ mundanæ transcendit ornatum, sanctarum veritas actionum. Ad quam plenissimè demonstrandam illa nobis puritas, simplicitasque sufficiat, quam ipse quoque beatissimus pater, cuius miracula quoq; à nobis sunt referenda, perfecit. Maximè cùm frequenter hoc & ipse Dominus communi suo habuerit in sermone, quod I.

Pulchra sententia san. Cæsarii.

quod quicquid eruditè dicitur, intelligentiam doctis tantummodo ministraret, quod verò simpliciter, & doctos simul & simplices competenter instrueret. Ergo ea, quæ veraciter ab eo facta dictave cognouimus, aggrediemur, Deo propitio, verbis infucatis & integris, pro parte, qua possumus, fidelibus auditoribus intimare, vt ex ipsis & infirmis compunctio, & perfectis gaudium, & ad perfectionem tendentibus ministretur exemplum. Incipiemus igitur, quemadmodum recordamur breuiter opera eius sancta, Deo iuuante retexere.

II. PETRI diaconi huius Ecclesiæ filia, in qua omnis vtilitas domus ipsius consistere videbatur, languore graui fatigante, triduo iam muta iacebat. Pro quare, quodam die pedibus se beatissimi viri prostrauit, dicens: Miserere, serue Christi, senectuti meæ: venit hora, pro filia mea, quia confido, tibi à Domino nihil esse negandum, pone manum super eam, & salua erit: Iam enim per triduum muta oculis clausis iacet, horisque & momentis singulis exitum eius expecto. Quo audito, motus & compulsus lachrymis eius, ad domum ipsius pertexit: vbi cum ingressus fuisset & omnes in ipsa domo cum patre, fortiter flentes, videret in oratione prostratos, vbi velut alter Eliæus ad caput eius inter angustias arcæ & lecti se attraxit. Post orationem, quam cum lachrymis fudit statim reuerti ad domum Ecclesiæ cœpit: Erat enim consuetudinis eius, vt, cum Spiritu sancto sibi insinuante preces suas exaudiri pro infirmis agnosceret, statim cum celeritate exinde discederet, ne si illo præsente fieret, quod ipse à Domino impetrasset, aliqua arrogantiæ nasceretur occasio, quia & reuera frequenter & dulciter quasi in figura vt nemo intelligeret dicebat: Cui animarum cura credita est, fortiter debet timere curam corporum exercere. Denique simplicibus magis quam doctis istud gratia diuina concessit. Vtinam in his, quæ nobis misericors dominus dedit discretionem nobis sibi placitam concedat: Istud tamen à nobis indignis minimè est præsumendum. Discedente ergo eo cœpit iterum atque iterum clamare pater, post eunrem: noui quia, si Dominum tuum precaris, redditur mihi filia mea. Tunc ille vnum de cubiculariis suis reliquit, dicens: Vade, obserua ibi, & post paulum veni, & dic mihi quid agit puella. Nec dum hora completa est, & ecce illum nunciare: Domine, inquit, reuersa est ad se puella, supra quam orasti, quæ hoc dicit, dominus Episcopus hic fuit, cuius orationibus reddita sum & sana facta. Pro qua re venit pater gratias agens & sibi iam per orationes Episcopi reuocatam à morte filiam protestatus. Nam, domino hodie denique annuente, viuens huius rei ipsa per se testis existit. Sed licet, vt mos seruorum Dei est, semper virtutes faciendas excusent. Is præcipuè seruus Christi, & quando ad præsens sibi præstari, insinuante domino, confidebat, nec tunc temerè arripere, sed cautè subterfugere volebat. Verùm siue stetisset siue fugisset nunquam postulanti defuit Deus, quem ille in corde suo, non solum in oratione & in obsecratione, sed etiam in conuiuio, in itinere, in collocutione, in concessu, in prosperis, in aduersis, etiam in somno secum semper habuit. Denique, nos ipsi, vel conserui nostri, qui in cella ipsius manserunt, sciunt quæ diximus, illum inter pausas somni quas iam ætas non solum exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquotiens premebat, spiritu semper vigilante dicere, tanquam admonens, qui psalmum diceret: age. Nulli dubium est, quod aut spiritualiter cum sanctis psallebat, aut certè illud impleuerit propheticum, Ego dormio & cor meum vigilat. Frequenter etiam in sopore positus de futuro iudicio vel de æterno præmio prædicabat.

Aurea sententia.

S. Cæsarius sanat ægrotam.

In sopore suo psallebat.

III. INTEREA non est meorum meritorum vt indignus præclara de famulo Dei referam: cum igitur in cella ipsius Diaconus in seruitio illius ad iudicium delectus essem curam me, inter reliqua etiam de nocturnis horis iusserat habere. Itaq; cùm de cella inferiore, vbi manebam, foras egressus fuissem (quia omnibus rebus sanctus vir semper modum voluit custodire, præcipuè ad nocturnos vigilantissimè obseruabat, vt absq; eo, quod sibi peculiariter, Deo solo teste, dicebat, nullus seruorũ, qui secum manerent, excitaretur ante horam legitimam) tunc persomnolenta clamabat voce, duo sunt, nihil esse medium. Duo sunt aut in cælum ascenditur, aut in infernum descenditur. De foris cella ego reuertens, ille vigilabat, ait ad me, quid iam, inquit, hora est ad nocturnos: ego dixi, non est hora, adhuc tempus est. Et ille, vere hora est, & reuera sic erat, tunc impleuimus nocturnos, & dixit mihi: Cuidam per somnium cum grandi intensione clamabam, duo sunt, duo sunt, non est quit quam medium; aut in infernum, aut in cęlum itur. Ego respondi, consuetudinem tuam facis, incessanter clamare. Tunc ego peccator arbitratus sum quod semper ille de Deo & cum Deo loquebatur. Hic enim, vt suprà dictum est, sic omnium virtutum amator fuit, vt nullum bonum fuerit, quod vel per se non cum alacritate exercuerit, vel cum feruore spiritus alios habere & voluerit, & docuerit. Inter omnia igitur bona, quæ generaliter & vt fierent docebat, & mala, quæ nulla omninò fieri pronunciabat, præcipuè quod benigna & sincera conscientia vestra nouit, infidelitatis, mendacii, superbiæ, luxuriæ vitia & ebrietatis impatientissimè omninò abhorrebat. Iesu bone! quibus gemitibus, quibusve suspiriis, quo fletu, pro peccatoribus supplicabat, vt iam videres hominem Dei tanquam in præsenti conspicere, miserum peccatorem ad gehennæ supplicia destinari. Deniq; secundum Apostolum nunquam sibi soli vixit, nunquam pro se solo orauit.

Cant. 5. Curam pulsandi matutinum iungit Messiano.

Duo sunt aut infernus aut cælum.

Odit vitia & orat pro peccatoribus.

IV. QVODAM igitur tempore cum velut ad cumulum meritorum suorum vndiq; captiui Arelato redimendi non frustra exhiberentur, magna multitudo redemptorum ingenuorum & multorum nobilium venit, qui ab ipso viro sancto quotidie pascebantur. Tunc accessit ordinator domus ipsius, & cœpit ipsum contestari, & dicere. Captiui isti vadant, domine, per plateas, & petant, vnde comedant, quia si hodie consuetudinariè ab Ecclesia pasti fuerint, crastino ad mensam tuam, vnde panes fiant, non habebis. Tunc ille fiducialiter cellam ingrediens, ad orationis consuetudinaria subsidia confugiens, vbi nunquam testem hominem habere voluit, expetiit à Domino substantiam miseris dari. Nam si quis fortè, vbi ille solo stratus orabat, casu superuenisset fortiter abhorrebat. Itaque tam profuse fleuit vt statim impetraret quod postulauerat. Tunc ergo inde exiens cum alacritate & fiducia, quodammodo infidelitatem ordinatoris obiurgans, Messiano presbytero, tum temporis Notario dixit: Vade, inquit, ad horreum & ita verre vt nec vnum granum, si fieri potest, hic remaneat, & fiant panes secundum consuetudinem, & omnes simul manducemus, & si crastino panis defuerit, omnes ieiunemus, dummodo hodie bene nati homines seu reliqui captiui nobis edentibus & bibentibus non eant per plateas mendicare. Vocans tamen vnum è nobis in aure ei dixit, cras dabit Deus, quia qui dat pauperibus, nunquam egebit. Etenim ipsis captiuis adhuc non licebat ad propria remeare, quid multa? Impletur quod iussit, murmuratur ab omnibus Ecclesiæ conuiuantibus, vnde essent alia die comesturi. Sed, qui Eliæ prouiderat mulierem viduam ad quam veniendo panxillum sustentaretur, & isti proculdubio, cum oraret, sine ambiguitate insinuauerat, omnia captiuis & peregrinis erogando, nihilq; omninò sibi reseruando, vt semper vberius ditaretur. Denique alia die, quam pallentes luc-scere metuebant hi, qui ope Ecclesiæ sustentabantur, & cum minimis suspiriis expectarent, quid ageretur, Gundobaldus & Sigismundus Rex Burgundionum scientes, quam alacer seruus Dei ad opera misericordiæ festinaret, antequam ipsa lux diei clarescceret, tres naues, quas Latenas vocant, maiores, plenas tritico direxerunt. Et omnes, qui pridie incredulitate famis periculum metuebant, videntes, quod dominus seruo suo nunquam deesset, gratias cum gaudio Deo in necessitate subuenienti maximas referebant.

Pascit pauperes capituos.

Pro panibus captiuis ero gatis tres naues tritico onustas recepit.

V. QVODAM igitur tempore patritius liberius insidiantibus Gotthis, quos Visigotthos dicunt, lanceæ vulnere in ventre vsque ad vitalia perfossus est, & quia trans Durenciam periculum ipsum gestum fuerat, turbatis omnibus concurrentibusque post ipsum percussorem, ille solus remansit, periculo vulneris ipsius perterritus, & spe suæ vitæ

desperatus. Quantum potest homo, donec fiat exanguis, propè non minùs quingentos aut eo amplius passus, in aliam ripam propriis pedibus transfugit. Sed cum ad locum Arnaginem, vbi homines ipsius vici occurrere potuerunt, peruenit, omninò sine vlla spe vel respiratione animæ cadens iacuit. Hæc enim omnis pene ciuitas nouit, tamen quædiximus, magnificentissimo viro ipso referente cum lachrymis & grandi admiratione virtutes viri sancti, cognouimus. Tunc (inquit) vir ille referebat nobis, nihil mihi in supremo meo halitu aliud in memoriam venerat, nisi vt cum lachrymis proclamarem: omnia remedia cessauerunt, dominum meum Cæsarium rogate, vt mihi subueniat, quod nos ex eius, qui missus fuerat velocitate verum esse cognouimus: Nam dum in agro sancti Monasterii sui aliquantulum & quiescere & ordinare aliqua voluisset, ibidem cœperat paulum remorari, & ecce subitò qui missus fuerat, anhelans venit, suppliciter deposcens: citò propera, inquit, domine, filius tuus, vt ante obitum suum illum videas, rogat: Et cum nullum, sine medicamento pœnitentiæ, vir Dei de hoc mundo voluisset recedere, illum præcipuè sine hoc remedio nolebat abire: statim enim ad vicum Arnaginensem peruenimus. Ergo, sicut supra dixi, ea, quæ vir ipse mihi ex plurimis retulit, indicabo. Nam cum exanimis iaceret, vt non solùm omnes reliquos suos, sed etiam nec coniugem vel filiam vnicam agnosceret, tunc ipse cùm sacramento dicebat, sibi fuisse visum humanam vocem audisse, quæ illi in aëra lentè loquens dixerit: Ecce, sanctus Episcopus venit: statim ad ipsam vocem oculos aperuit, & ipsum famulum Christi venientem cognouit: sed vbi ad me accessit manus illius, quantum necesse erat mihi, qui spem vitæ amiseram, osculari fortiter institui. Tunc ego, vt credidi Deo mihi peccatori inspirante, birum ipsius Domini mei apprehendi & vulneri meo imposui: sed cum ibidem paululum partem ipsius vestimenti tenuissem, in eadem hora sanguis, qui penitùs non desistebat fluere, ita deinceps cessauit, vt non solùm sanitas, sed etiam virtus maxima mihi redderetur, & si permissus fuissem, equo insistens ad ciuitatem nitebar properare: quod etiam apud nos, qui præsentes fuimus, verissimum esse constat.

Sanat sethaliter vulneratum.

VI. IGITVR illustrissima fœminarum Agressia, matrona eiusdem viri, cùm mulieris illius, quæ extremam fimbriam vestimenti Domini tetigit, infirmitate laboraret, non dissimilis fide & deuotione liberata est. Cùm ad occursum eius venissem, illa familiariter dignabatur meam paruitatem infirmitatem suam cum verecundia matronali prodens, cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere à me, vt vnum pannum de tessellis illius, quem nudo corpore habuisset, sibi ferrem. Cùmque ego in cella beati viri essem, & facilè potuissem facere, quod sperabat, timere tamen cœpit, ne vnde illa sibi remedium petebat, ego peccatum ex furto incurrerem. Tunc cubiculario, ad quem vestimenta sancta pertinebant, id indicauit: quod aliquis pro fide tessellum sibi deportari postulasset; quare vnum vetustum mihi dare, non distulit. Domine Iesu Christe, qui gloriosus es in sanctis tuis, & quis tibi similis, tu promisisti, quod siquis in te crederet, opera, quæ facis, & ipse faceret. Nam cum apud me iam seruaretur pannus ille deportandus, cùm esset serò, ea consuetudo erat ei, vt antequam quiescere, tessellis adhiberentur calefacti ad ignem, & aliis detractis apponerentur. Exhibiti sunt, prout opus æstimauit, qui seruiebat. Cui ille; non istos, inquit, illum talem atque talem volo. Exhibiti sunt alii veteres. Non est hic, inquit, quem quæro. Exquirens, quod non consueuerat: vt innotesceret quod spiritu præuidebat: tum nutibus ego & ille, qui mihi dederat, cœpimus recognoscere, quod seruum Dei furtum nostrum non potuisset latere, vt perspicuum & euidens esset, quod famulus tuus, Domine, nobis indignis de donis illis, quæ ipsi tribueras, potuisset dicere, tetigit me aliquis. Tunc ego, velut pro illa, quam tu Domine Iesu per orationem serui tui sanasti, ego timens & tremens, quod factum fuerat, cœpi seruo tuo fateri, dicens: Indulge Domine, egomet pannum quem quæris, habeo: filia tua (vsque hic me loqui permisit) ille autem cum sibilo silentii, tace, inquit. Et, vt erat pius, apprehendit etiam alium tessellum, & dedit mihi dicens: vade, porta ambos ad basilicam D. Stephani & mitte illos sub altare, & ibi maneant, & vnum horum porta mane, ad eam quæ te rogauit, alium que mihi reuoca. Sicut mihi iussit, feci, & tamen deinceps nullum vnquam à me requisiuit, cumque illa fœmina exactrix esse non desisteret, vt quod petierat deportarem, videns que me eminus venientem portectis procul manibus, antequam darem, iamque raptura, quod exhibebam, impetu obuio, vt mihi & priusquam de sub casula velarem pannum, quem fidei alacritate poposcerat, rapere satagebat. Ego verò proferens dedi ei, illaque super vestimenta sua circa se posuit: priùs tamen oculis admouit, & cum deuotione deosculans, vt dignum erat, honorabat. Nec mora, statim affuit, Domino tribuente, fidelis petitionis suæ effectus; & iam vestimenta serui Dei habuerunt, quod & post transitum eius habere noscuntur. Denique, vt solebat ipsa fateri, cum ipsum pannum ad pectus suum posuisset, statim velut ij qui solent aqua frigida respergi, ita omnia membra vel venæ eius, etiam paruo dolore, in obrepilationem suspensa sunt, vt corpus eius aliquantum horrore simul & tremore quateretur. Sed illicò Dei misericordia affuit & fluxus qui erat, discessit. Et nunquam amplius ad illam rediit: impletumque est in ea: Vade filia, secundum fidem tuam fiat tibi.

Sanat fluxum sanguinis in muliere.

Sanatur mulier eius amictu.

VII. FACTVM est vt quodam tempore quatuor aut quinque Episcopi ad occursum eius venissent: cum quibus ad lucernarium in basilica sancti Stephani descenderit. Cumque expleto lucernario benedictionem populo dedisset, egredientibus illis mulier quædam in salutatorio occurrit, quæ tam horribilem infirmitatem incurrerat, vt die noctéque incessanter manus eius ita inter se colliderentur, quasi aliquid voluentes: quæ lachrymabiliter clamauit: Domine Cæsari, miserere infælici: ora pro me, vt mihi manus meæ reddantur. Illius vt erat consuetudo, in oratione cum aliis Episcopis prosternitur, cumque vterque surrexisset, inclinato capite vni de sanctis Episcopis dixit. Rogo, frater, signa manus mulieris huius, qui obedientissime paruit, sed nihilominus præfatæ manus mulieris soluto voluebantur. Illa vehementius clamans dixit: Domine Cæsari, ad te clamo, te rogo, tu signa: iterum in orationem procumbit erigensq; se, crucem super manus infirmas fecit, quæ statim steterunt. Mulier verò gratias agens sana rediit.

Sanat tremulam mulierem.

VIII. NAM cum ad benedicendum oleum annis singulis competentibus diebus in baptisterio venisset, & ingrediens cocinnulam ad consignandos infantes sederet, paruuli illic pueri vel puellæ à parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, vt eis benediceret, cumque ii, qui deferebant, contra se vrceolos & ampullas pro multitudine populi complederent, sonus audiebatur percutientium & videbatur: & tamen vitrum, in quo benedictio serui Christi effusa fuerat, nullum fractum est.

IX. QVODAM tempore, dum Diœceses visitaret, ad castellum, quod Luco dicitur, venimus, erat ibi matrona quædam, Eutyria nomine, quæ ancillam suam offerens ante pedes eius prostrauit, pro qua vt domino supplicaret, orabat, ille autem, vt erat vir Deo plenus, & in omnibus humilimus, quid infirmitatis haberet, interrogauit. Dixerunt, dæmonium quod Rustici dianum vocant, quæ sic affligitur, vt penè omnibus noctibus assiduè cædatur, & sæpè in Ecclesiam ducitur inter duos viros vt maneat, & sic à flagris diabolicis occultè atteritur, vt vox continua eius rogans audiatur, & eis, qui sibi adhærent, respondere penitùs non possit. Tunc omnibus qui seruo Christi aderant, poscentibus, vt rei veritas appareret, videre petierunt: permittente igitur ipso domino sanctus Lucius presbyter & Didimus Diaconus, qui eo tempore cum ipso per parochias ambulabant, ad eam secretius videndam properarent, in quorum etiam & ego obsequio perrexi. Si mihi fideles credunt, coram Deo dico, oculis meis vidi plagas, quas ante aliquot dies in dorso & in scapulis acceperat, ad sanitatem venire. Pridianas autem & ipsa nocte impressas accedentes inter illas intextas. Tunc iterum exhibita ante illum ita toruis luminibus oculorum

confus-

confusa & auersa ab eo facie apparuit, vt omnibus innotesceret, in faciem serui Dei minimè eam posse respicere. Sed illi capiti eius manum imponens benedixit ei, deinde oleo benedicto nocturnis horis perungi iussit, statimque ita sanata est, vt inde tentatio dæmonis ad illam non reuerteretur. Oleo benedicto curat energumenam.

X. ALIO vero tempore, cum in Diœcesi venissemus, infans annorum circiter octo clericali habitu ad altare venit. vbi post prædicationem, quam non solum in ciuitate, sed etiam in omnibus parochiis, cum potuit, per se memoriter facere minimè distulit, cùm de cancello ad altare reuocasset, Missam iam cœperat celebrare: infans verò ipse grauiter à spiritu nequissimo cœpit vexari. Nam tremore & spumis horribiliter quatiebatur. Tunc nos omnes terror non modicus inuasit, ille verò oculos in cælum eleuans preces ad dominum pro curatione eius direxit, & cœpit iterum omisso illo ad missas faciendas se conuertere. Tunc quidam presbyter Cathonocensis Ecclesiæ, Vrsus nomine, infantulum ipsum ante pedes eius proiecit, quod ille egressus suspiciens, ait, parcat tibi Deus, Benedicte, istud aliorum opus est, non meum. Et, licet propter humanam arrogantiam denegaret: non tamen seruo suo defuit virtus diuina: statim autem, vt ante pedes eius puer proiectus est, sanè surrexit, nec vnquam ad eum spiritus nequitiæ rediit, quem etiam subdiaconum in ipsa Ecclesia vidi. Sanat puerum dæmoniacum.

XI. NAM cum ad Citaristanam parochiam venisset visitandam, cuiusdam Nouati nominis filia tam nefandum & noui generis dæmonium videbatur incurrisse: vt si quando pedem extra ostium domus suæ misisset, statim multitudo coruorum in faciem ipsius lacerantes irruebant, & illa tremore quassata vel cum spumis volutante, omne illius nudum quod reperissent corpus, hoc est faciem, ceruicem vel quicquid aliud inuenissent deturparent. Quæ dum sancto viro exhibita est, vsque ad basilicam quam ingressa est, vbi vir Dei erat, superuenientes coruos nos vidimus eminus volitantes circa eam. Nec tamen ausi iam importuni irruere: nam cum ante ipsum venisset, videns faciem ipsius deformiter laceratam, nobis secretius dixit. Nunquam isto genere diabolum insidiatum alicui vel legi vel vidi. Tunc ante sanctum altare super caput eius manus imponens oleum benedixit eiusque oculos & aures inunxit: quo facto cunctis videntibus per plateam ad domum suam reuersa est sana. Per biduum, quo ibi fuimus, ad Ecclesiam processit, incursusque ille malus deinceps nunquam ad eam rediit. Fugat dæmonem maligum.

XII. DEVOLVTO itaque tempore venit ad agrum Ecclesiæ nostræ, vbi Diœceses sunt, qui Succentriones vocantur: balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt, vbi singulis momentis, si quis casu transiret, statim nomine proprio cum clamore vocabatur, & illicò sibi ingentia saxa ante pedes aut post se cadentia cum metu aspiciebat, cauentibus vniuersis ne illac vnquam præterirent: vnde etiam monebantur omnes nescientes, ne in illud periculum incederent, inde prætergredi non debere. Cùm ecce vir Dei Cæsarius per eadē loca ad aliam pergeret Ecclesiam, clericus, cui cura erat baculum illius portare (quod notariorum officium erat) oblitus est, in quo ministerio inutilis ego seruiebam: Tumque incolæ loci illius, cum eum inuenissent, gaudentes dicebant, sibi à domino præstitum, vt aliquid illius reperissent, mirantes, & agunt Deo gratias, Virgamque ipsam de pariete illo suspendunt deferentes ad locum vbi dæmonum incursus audiebantur. Statimque fugatæ sunt insidiæ diaboli, & vltrà nulli in loco illo nocere aduersarius ipse præsumpsit. Baculo suo fugantur spiritus maligni.

XIII. ACCIDIT etiam quodam tempore, vt vnus ex Gallis, Benenatus nomine, non opere, veniret, quique se deplorabat cum nepotellis suis captiuum esse, Hic habebat puellam paruulam, quam virili habitu induens, ad ipsum demonstrans, dicebat: Hic nepos meus est, & mecum cum sorore sua quæ post nos huc properat, captiui detinentur. Tunc vir Dei dolens de captiuitate eorum pro affectu, quem ei dominus ab infantia inspirauerat, illum qui puellam ipsam exhibuerat & ipsam, velut puerum credens, vtrumque blandè resalutans osculatur. Igitur accepta vterque redemptione, vnde ibi applicuerant, reuertuntur. Post biduum iterum puellam ipsam in habitu proprio, vt amplius solito acciperet, reuocat. Hæc verò agebantur per suggestionem sancti viri Iacobi presbyteri, qui sancta simplicitate sua omnia illum in veritate queri insinuabat: tuncque idem huius Benenatus puellæ redemptionem iterum accepit. Nam, quorum tunc solicitudinis fuit, cognouerunt, quod ipsam postea exhibuerat, quam prius virili habitu demonstrauerat: quod cum indignationе sancta Dei, non solus ego, sed etiam supradictus presbyter, simul & cum verecundia, suggerebat. Tunc ille, vt erat circa peregrinos semper mitissimus & benignus, Presbytero dixit: noli tu, frater, irasci, tu bene fecisti peregrinum commendare, pro bona voluntate tua reddet tibi Deus mercedem, & tibi Misello parcat Deus peccatum hoc, qui me fecit puellam deosculari, & hoc præmium puella ipsa recipiat, vt quia etsi indignum sacerdotem osculari præsumpsit, talem sanctimonialem faciat, vt alium virum nunquam osculetur. Sed, quia futurorum arbiter Deus sciuit illam sine dubio in virginitate perdurare non posse, ne serui Dei oratio irrita fieret, alia die de hoc mundo discessit. Hæc Arelatæ in basilica Apostolorum vbi ipse * meatum habuerat celebre acta noscuntur. Benè precatur illudenti se. * *sacrum*

XIV. ALIO quoque tempore matrona quædam in vrbe Massiliensi casu pedem sibi luxauit, ita vt per tempora multa pedem ipsum in terra ponere non posset, sed manibus sustentata seruorum suorum vix ad Ecclesiam duci poterat, validissimum sustinens dolorem, sed quia multæ sunt miserationes Domini, cum voluit causas effecit, vt vir Dei ad ciuitatem illam ambularet, audito mulier aduentu ipsius fecit se ad eum salutandum adduci. Quæ accepta ab eo oratione & benedictione nihil illi de causa sua præsumpsit suggerere, sed regressa ab eo ad cellam ipsius appropinquare se permitti rogauit, quæ de superfellio, quo cella regebatur, locum, debilitatis fideliter tangens statim pristinam sanitatem recipiens, tanquam nihil mali fuisset perpessa, pedibus suis, nullo sustentante, incolumis reuersa est, Domino vsque in præsens gratias agens. Venit Massiliam & sanat mulierem.

XV. QVODAM igitur die, quod multi nouerunt, hac in ciuitate cuiusdam Ioannis domus succendi cœpit, vicina monasterio: appropinquare igitur ignis cœpit, ita vt nulli dubium esset, omnia ibidem concremanda. Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus foras exire non licebat, libros & res, cellas & seipsas per cisternas iactabant; vbi Deo dispensante aqua deerat. Ne illas desperatio conturbaret, currentes præpositi monasterii nunciarunt patri ipsarum, quod iam ignis propè esset cellæ suæ. Ille festinanter egressus media nocte per murum ad locum veniens, vbi flamma vehementius incumbebat, oratione prosternens se, ipsisque mandans & de muro clamans, non timeatis benedictæ: mox flamma sæuiens virtutis suæ amisit incendium. Ab incendio liberat Cœnobium monialium

XVI. NEC hoc silebo, quod etiam quodam tempore in Alpinis locis factum celeberrimum prædicatur, dum cuiusdam fines nobilissimi viri tempestas assidua perniciosa infusione contereret, cunctosque fructus loci illius vis grandinis deuoraret, ita vt annis singulis nulla ibidem spes subsidii remaneret, euenit iterum vt baculus eius casu ibidem remaneret: de quo possessor ipse crucem fieri iussit, quam eminentiori loco fide armatus infixit, vt venienti lapidi contrairet & virga discipuli & crux magistri. Tantam ibi Deus ob honorem serui sui dignatus est operari virtutem, vt ibi postmodum maximam vbertatem daret, vnde repulerat tempestatem.

XVII. ITEM quadam die domum Vincentii cuiusdam comprehendit, cuius solarium ex ligno factum flamma cedebat. Ille videns se nihil valere posse, quanta potuit velocitate ad beatum Cæsarium perrexit, & genibus eius prouolutus rogat, vt oraret, qui annuens ei, egressusque foras crucem contra flammam fecit, quæ ex continuo regredi-ens ita sopita est, vt nec signum apparuisset in solarii tabulis. Baculo suo fugat tempestates.

Iterum sanat dæmoniacam & multos alios.

RETVLIT etiam nobis quidam presbyter, quod ante aliquos annos, dum adhuc Laicus esset, filia sua à dæmonio vexabatur, qui mœrens & lugens, vni ex amicis suis dixit: quid faciam infælix, quod filia mea à dæmonio vexatur. Melius mihi fuerat, non nata aut mortua fuisset. Cui ille respondit: noli flere, sed vade, adduc eam ad Dominum Cæsarium & offer eam illi secretè, & curabit eam. Ille verò nihil dubitans venit Arelatum & vadens occurrit, & prostrauit se ad pedes eius cum lachrymis dicens: Domine, miserere mihi misero, cura filiam meam. Qui sollicitè interrogans, quid haberet? respondit: dæmonium. dixit ei: tace, & reuertere in domum tuam, manè, cum matutinæ dicentur, reuertere, & adhuc tecum puellam ipsam, & matrem eius; & obserua dictis matutinis in atrio sancti Stephani, & cum secretum videris, veni ad cellam & appella: ille verò fecit, sicut iusserat. Ipse autem secretè egrediens & genua in terram figens cum patre & matre puellæ orauit, erigensque se signauit eam, & dimisit sanam. XVIII

Casula est habitus monachalis qui dicitur cuculla siue scapulare seu flocus

ITERVM ambulans per plateam ciuitatis, vidit contra in foro hominem, qui à dæmonio agebatur, in quem cum attendisset, habens manum sub casula, vt à suis non videretur, crucem contra eum fecit, qui statim à tentatione inimici absolutus est. Nam illud quam sanctum & dulce erat, cum per diem incessabiliter opportunè, importunè volentibus, nolentibusque verbum Dei ingereret, cum iam serò quiescere venisset, vt vel vnius horæ momento de scripturis & de instructione sancta non vacaret, aiebat ad nos: Dicite mihi, quid cœnauimus hodie, qualia fercula habuimus? Nos tamen tacentes suspirabamus, quia illuc intellectus noster ducebatur, quò ille solitus erat nos prouocare, quod de cibo spirituali loqui volebat, & ideò nos interrogaret. Dicebat ita: scio quod si sollicitus fuero quid cœnauerimus, etiam & quod prandistis retinetis. Si autem interrogauerimus, quid ad mensam lectum sit, non recordamur, vnde datis intelligi, quia illud nobis, quod retinemus, dulciter sapuit; illud verò, quod non retinemus, non solum saporem cordi nostro nullum præstitit, sed etiam forsan fecit, & ingemiscens dicebat: ô infælix obliuio bonorum, quia nihil infælicius, & insipiens ab initio, quod lectum fuerat, vel expositum, repetebat, nobisque miseris voce prophetica cum gemitu dicebat: colligite colligite triticum Domini, quia verè dico vobis, non diu erit vt colligatis, videte quæ dico, colligite, quia quæsituri estis istud tempus. Verè, verè, quæsituri estis dies istos, & valdè desideraturi. Quod etsi tunc abusiuè desiderium nostrum suscipiebat, iam tamen nunc venisse probamus, quod dixit. Illud propheticum in nobis completum est: Mittam vobis famem in terram. Famem inquit, non panis & aquæ, sed audiendi verbum Dei; licet prædicationes, quas instituit, recitentur, tamen cessauit illa ineffabilis vox, quæ implebat illud propheticum: Clama, ne cesses: Hoc sæpius dicens: palatus cuiuscunq; cùm verbum Dei fastidit, anima eius febricitat, cum ad sanitatem venerit, tunc esurit, & sitit, quod dum infirmatur repudiat & negligit. Nam illud dulcissimum & sanctissimum reticinium quis verbis vnquam valebit explicare. Sed dicebat nobis seruus Christi. Cœnam expediuimus, vt potuimus. Ab astantibus verò vel à cubicularijs suggerebatur, propter lassitudinem suam, quia respirare vix fatigatus valebat, vt quiesceret: ille respondebat bene dicitis: sed spectate modicum. Tunc cubicularij inquiunt: Domine, quid tu dicis? Quibus ille; expectate, inquit, ad mensam multum dicendo lassastis, & huc vsque non tacuistis, iam paululum reticite, & adiecit, bene dicitis, sed quia cœnam expediuimus nullum reticinium facturi sumus incognitorum conscius nouit, quod dico, quia spiritus sanctus cum cœpisset per ipsum eructari, omnium vitia ita replicabat, vt omnes nos agnosceremus: & flagellis suæ eruditionis cædebat, & medicamentis diuinis lenitens ad sanitatem sine vlla mora reuocabat: tanquam spiritualis & sanctus Organarius corda tangebat singulorum, ita vt exeuntes ab ipso nobismet ipsis de hoc quod dictum fuerat aliquantulum resonaremus, dicentes, vnusquisque ex nobis: Domine gratias tibi, quia iam nunc taceo male factum, nec fuerit animus meus contra vllum fratrem meum, quia vtique vera sunt quæ seruus tuus prædicat, malo iniuriam pati, quam in die iudicii mihi iste sanctus in testimonio exhibeatur. Ille alius de superbia eadem dicebat, alius de inuidia, aliusque de quolibet vitio laborauerat, similiter dicebamus, omnesque sani animo & reuelati ad cubilia nostra, Domino gratias agentes reuertebamur. XIX.

Post cibum repetebat quæ lecta erant in mensa.

Memorãda sententia.

Amos. 8.

S. Cæsarius multas composuit homilias.

Esa. 58.

Virtutes S. Cæsarij.

NAM qualem vultum, Deus bone, plasmator sancte, qualem faciem, qualem personam, quis potest vnquam exponere? Nos verò desideramus in te sancte pater, doctrinam, formam, vultum, personam, scientiam, dulcedinem, quæ specialiter à Domino inter cæteros homines habuisti: quam sancta fuit vita tua? quam purus & dulcis affectus? Domine Iesu, quanta & qualia: Quis potest vel excogitare, non dicam verbis exponere: Nam cum ad benedicendos fontes procederet, si ij qui viderunt ea, quæ de eo audiunt, testes ipsi idonei sunt, quia sibi credunt. Quis enim vnquam terrenum hominem esse in illa processione credidit. Domine Deus cæli fiducialiter & veraciter dico, quia per istos quadraginta annos, quibus administrauit, quicumque eum viderunt de illa procedentem, tanquam si nunquam ante vidissent, sic semper in oculis omnium nouus apparuit: resplendebat cum anima vultus; quia & reuera vita eius profectibus continuis succrescebat, vt semper seipso fieret melior, vt non immeritò extrinsecus appareret quod intrinsecus gerebatur. Huic verò visitationes non solum quorumque sanctorum multotiens ostensæ, verum etiam, quod est super omnia, Dominus Iesus cum discipulis suis se in visione ei reuelauit: quod non passim ille iactauit, aut spiritu exaltatus est: sed vni tantùm satis fideli personæ hoc confessus est, quæ coram Deo factum asserit. Verum etiam & ante biennium transitus sui cuncta præparatio, quam percepturus erat pro omnibus operibus suis in cælis in spiritu ostensa est, & dictum est ei: lætare in Domino, quia quæ percipies ecce pro seruitio tuo. Et quia adhuc multa sunt, satis & magna, quæ propter prolixitatem præterimus: plerique, & il qui nobiscum illa nouerunt, dolebunt nos proculdubio præteriisse plurima, quæ vtique nobiscum sciunt, quos vt ignoscant rogo, quia indecorum est, & onerosum, aut barbarum eruditis auribus, diutiùs loqui præsumere: aut mutum, cum loqui non possit, velle amplius mussitare. Det Deus, vt prius finem habeamus, quam de amore, de nutrimentis, de charitate, de prædicatione, de omnino sancta eius recordatione Domini nostri sanctique patris nostri Cæsarij finem in animis nostris faciamus. Tamen, quæ etiam antequam ista scribentur post transitum ipsius de reliquiis eius acta sunt pauca referam. XX.

Quadraginta annos vixit Episcopatum.

In visione videt præmia futura.

Miracula post mortẽ

CARTARIVS publicus nomine Desiderius, cum multo tempore quartanis febribus fortiter ita vrgeretur, vt etiam præualida iuuentute careret, aquam, vnde corpus illud sanctum lotum est, paululum hausit, atque statim ita sanatus est vt non solum febris ipsa iuuenem non repeteret, sed etiam virtus & robur pristinum in ipso (domino annuente) rediret. Filius verò illustris viri Salui cum tertianis febribus satis grauiter vrgeretur, &, vt est studium talis viri, crebris potionibus huic infirmitati comperentibus illum studeret mederi, nihil prorsus iuuari potuit. Tunc ei Christianus, curre (inquit fili) & quære vt aquam vnde dominus Episcopus lotus est, aut certè de vestimento suo reliquias, laua, & bibe, & dominus dabit sanitatem. Statim vt factum est, omnis febris, & quicquid incommodum fuit, ab eo discessit. Filius etiam illustris viri quondam Martiniani grauiter febribus incommodis sic angebatur, vt etiam à Medicis desperaretur, ille verò, sicut Deus promptius quibus vult mederi inspirat, fide & alacritate cœpit petere, vt aliquid, quod de vestibus famuli domini erat, ipsi lauatum bibendum daretur. Tunc ad me vel ad reliquos absentes, qui inde sibi aliquid reseruarant, curritur: apud quempiam quæsitum, inuentum, datumque est de vestimento, quod exhibitum est; aquam ipsam sumpsit, XXI.

Aqua qua lotum est sacrum eius corpus sanatur ægri

satiusque

sanusque effectus est, huiusque miraculi testis per se ipsum existit. Alius verò eunte me per plateam Francus quidam iam totus frigore quartanæ febris incuruus atque tremebundus ante ambulabat. Et cum velociter ire disponerem, quo cœperam, post me cœpit clamare, Benedicite, si habes, da mihi de pannis Sancti Cæsarii propter frigora, quia multis iuuant, volo bibere. Ego, qui velociter properare volebam quo cœperam, dixi, sine, specta, crastino dabo tibi, quod quæris. Ille ait: Ego hodie febrim patior & iam totus tremo, quando te expectare debeo? Tunc ego non otiose mihi illum in platea totiens ante positum cogitans, dixi ad eum, veni iuuenis, Ego tibi do, quod quæris. Statim regressi sumus, & cum in cellam meam ingressi manus vterque lauassemus, protuli linteum ex quo sanctum corpus dulcis domni tersum fuerat. Tuli ergo paruulam partem, vt darem ei, & ille Francus cum grandi furore ait ad me. Tolle homo, quid mentiris? Ego audiui, quod ille benedictus non linteum, sed pannos in vsum habuerit, quod ego lauari volo & de aqua desidero bibere. Tunc ego cum lachrymis dixi, bene dicis, verum audisti. Sed hoc linteo corpus ipsius sanctum, quando transiuit, detersum est. Et ille: Ergo (inquit) das vt sanus sim, accepto itaque statim in eadem hora à domino sanitatem sensit. Sed quia beneficia orationum serui domini, quæ corporibus & animabus Christus per illum præstitit, omnino nulla valet lingua, vt dignum est, expedire, Licet rusticitas meæ eloquentiæ quasi fatua resonet, quia nec peritus sermone existo: tamen cum sapientibus sermo est, pauca & vera testimonia magna sunt rerum emolumenta, sensus suos pro testimonio habent, qui fideli mente vera dicta suscipiunt. Illud tamen non prætereant, quod nuper in cella ipsius cessit vbi corpusculum quieuit, ex qua ad superna migrauit, dicentibus sanctis fratribus, inibi præstantibus capitulum, ipsis præsentibus vnus de cubicularijs, quos in obsequio habuerat, dum Cicindilem concinnaret, de manibus super lapides lapsa est, quæ nec versa est, nec fracta, nec extincta.

S. Cæsarius nunquam vsus linteis.

XXII. DVM ergo hic velut ex officio, vt legimus, eximium summumque verbi opus opportunè, importunè agit, Dumque sacrum implet officium, adest Dei nutu (non tradente ipso, vt criminabantur Arriani cum tamen iugiter exoraret pro omnibus cum tranquillitate & quiete in Arelatensium ciuitate) gloriosissimi Childeberti catholicum in Christi nomine regnum, cum virtute mansuetum, cum seueritate commune, cum humilitate conspicuum, sacerdotes domini non terrore concutiens, sed veneratione constringens, In Galliis eminentius omnibus, in Ecclesiis cunctis æquale priuilegium, celsitudinem in ciuitate humanitas recognoscens. De hoc ergo homo Dei refectus pariter & lætus despexit Arriomannidarum minas, & crebras accusationes, falsiloquia, simulationes confictas. Inde ergo & lætatus est, appositusque ad patres suos in senectute bona, in Christi nomine plenus dierum. Cum ergo eum semianimem ipsum redderet conspectibus nostris infirmitas, Et inter hæc septuagesimum tertium gereret totius vitæ tramitis annum, è quibus quadragesimum in pontificatu verteret circulus gyrum, & animaduerterer per spiritum imminere sibi transitus diem, inter non modicos, quos patiebatur, dolores scisitatus est, quam proximè esset beatissimi Augustini depositionis dies, & cum imminere commemorationem eius didicisset, confido (ait) in domino, quod meum transitum non longè diuisurus est ab ipsius patris Augustini natali, quia vt ipsi scitis, quantum dilexi eius catholicissimum sensum, tantum me, etsi discrepantem meritis, minimè tamen reor distantia longiore depositionis meæ diem ab eius obitus tempore sequestrari. Interea accessit propius exitus Israel de terra Ægypti, id est animæ sanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio. Iubet ergo se in Monasterio Virginum quod ipse fundauerat, sella famulantum manu gestari, quasi consolaturus anxias, quibus suspicio transitus sui abstulerat somnum, & cibum obliuio. Psalmorum quoque, sono lachrymis intersluso, mugitum, pro cantico, & gemitum pro alleluia reddebat. Consolatis igitur compellatisque filiabus non alacritatem contulit, sed mœrorem accumulauit. Etenim in promptu erat agnoscere iam migraturum pium patrem. Alloquitur itaque primam quasi amore & dulcedine suæ ducentarum puellarum venerabilem Cæsariam matrem & consolatur, atque ad palmam tendere supernæ vocationis hortatur, & vt teneant regulam, quam ipse ante aliquot annos instituerat, monet, seque etiam taliter easdem testamento suo, succedentibus etiam sibi Episcopis & reliquo præfecturæ clero, vel comitibus seu ciuibus, per epistolas suas, commendat; quatenus minimè ferrent imposterum futurum laborem. Erant constitutionis Monasterii ipsius eo tempore anni pleni triginta: Dat ergo eis orationem & benedictionem vale vltimum dicens, illis valde gementibus, ad Ecclesiam reuertitur, tertianaque die post sancti Genesii festum, id est, sexto Calendarum Septembrium, ante diem depositionis sancti Augustini, & post diem dedicationis Monasterii sui, cum iam vale dixisset pridie cunctis, imminente hora prima, inter manus qui aderant pontificum, & presbyterorum ac Diaconorum beatam animam lætus emisit ad Christum. Sancti etiam corporis vestimenta ita à diuersis lamentantibus vel fidelibus populis pia violentia deripiebantur, vt ab assistentibus nobis presbyteris ministrisque vix potuerit vel à suscipiendorum reliquorum patientia reuocari, de quibus iugiter, Deo præstante, sicut superius dixi, infirmorum curationes creberrimè celebrantur. Admirabile quidem gaudium fuit in cœlis, in terris v. intolerabilem luctum reliquit: quē luctū non solum boni, sed &, si qui mali aderant, simul participati sunt. Nam si quis in exequiis illis cum suis vel extraneis propter lachrymas psalmum cecinit, ammixti in turbam malive iusti & iniusti, Christiani & Iudæi antecedentes cum sequentibus voces dabant: Væ, væ, & quotidie ampliusve, quia non fuit dignus mundus talem habere præconem & intercessorem. Sepultus est itaque in basilica sanctæ Mariæ semper virginis, quam ipse condiderat, vbi sacra virginum corpora de Monasterio suo conduntur. Nos quoque fideli deuotione & sedulitate debita veneremur in terris, cuius animam confidimus, gaudemus & gloriamur quod præfulgeat in cœlis. Ad laudem & honorem Iesu Christi Domini nostri qui cum æterno patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

S. Cæsarius moritur anno 73. ætatis suæ, an. 754.

Præuidit obitum suū.

Ante obitū visitat monialis.

Testamenti copiam vide apud Baron ann. 508.

Inter manus Pontificum reddit Spiritū S. Cæsarius

Sepelitur in Ecclesia S. Mariæ à se ædificata.

VITA SANCTI GEBHARDI CONSTANTIENSIS EPISCOPI, EX ANTIQVORVM RELATIONE ET TRADITIONE conscripta, per Felicem Manilium, & ex manuscriptis Monasterii Petershusensis publicata per Henr. Canisium IC. antiquæ Lectionis tomo VI.

AN. 980.

Præfatio.

CVM rerum conditor protoplastum in paradiso mandatis institueret salutaribus, eidemque eum præficeret loco, vt spiritalem ibidem gigneret prolem, donec prædestinatorum numero completo, sine vllo mortis interuentu, simul cum corpore & anima ad illum scanderet locum, de quo malignus cum suis sequacibus ceciderat spiritus: liuore inuidiæ stimulatus diabolus, ꝙ caro possessura esset, gloriā, quā ipse spiritus perdiderat, fallaci psuasione seduxit hominem, & promittendo diuinitatē, quam non habuerat, etiam immortalitate simul cum gloria, quam iam habebat, nudauit: Deus a plus malitiā hostis, quam casum homi-

AVG. 27.